

ISB

Institutionen för samhälls- och beteendevetenskap

Sagan som pedagogiskt verktyg i värdegrundsarbete

"The fairytale as a pedagogical tool working with fundamental values"

Caroline Arana
Jenny Andersson

Examensarbete i lärarutbildningen

Vårterminen 2007

Handledare: Laila Niklasson

Examinator: Marja- Terttu Tryggvason

ISB

Institutionen för samhälls- och beteendevetenskap

Examensarbete

10 poäng

SAMMANFATTNING

Författare- Caroline Arana
Jenny Andersson

Titel - Sagan som pedagogiskt verktyg i värdegrundsarbete

Antal sidor:

Sammanfattning

Vårt syfte med examensarbetet var att undersöka hur vi som pedagoger kan arbeta med värdegrunden och använda sagan som verktyg i det arbetet. Vi har gjort en kvalitativ undersökning i en klass med elever i årskurs ett. Denna undersökning pågick före, under och efter arbetet med sagan. Detta i tre olika moment då vi vart deltagare, observerat och analyserat det som skett. Det första momentet var en värderingsövning då vi ville ta reda på vilka värderingar barnen hade innan vi startade vårt arbete med sagan. Moment två bestod av arbetet med och kring sagan och moment tre var ännu en värderingsövning som utfördes för att avgöra om barnens värderingar förändrats. Resultatet visar att eleverna hade relativt klara värderingar, både före och efter arbetet med sagan. Man kan även se hur de under boksamtal lever sig in och relaterar till det som sker i sagan. Vår slutsats är att samtal kring värderingar fungerade bra men tiden var inte tillräcklig, ”processen fungerade” men vi kan inte säga att vi kan se några tydliga förändringar. Undersökningen vi gjort utfördes under några få veckor och vi anser att arbetet med värdegrunden kräver tid då det är något som mognar in med tiden hos barnen och kräver olika lång tid för olika individer att bearbeta.

Nyckelord: sagan, pedagogiskt verktyg, värdegrunden

Förord

Vi vill tacka skolan där vi varit och gjort vår undersökning, alla berörda lärare som hjälpt oss med tips och idéer, och självklart ett stort tack till alla elever som ställt upp i vår undersökning. Vi vill också tacka vår handledare Laila Niklasson för all hjälp under arbetets gång. Vänner, familj vill vi tacka för deras stöd och tålamod under denna tid.

Katrineholm, våren 2007

Caroline Arana & Jenny Andersson

FÖRORD	3
1. INLEDNING	5
1.1 BAKGRUND.....	5
1.2 SAGAN UR ETT HISTORISKT PERSPEKTIV	5
1.3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR:	8
2. LITTERATUR	9
2.1 VÄRDEGRUND	9
2.2 ETIK OCH MORAL.....	10
2.3 SAGAN SOM PEDAGOGISKT VERKTYG	11
2.4 HÖGLÄSNING OCH BOKSAMTAL.....	12
2.5 VAL AV SAGA OCH FÖRFATTARENS SYFTE MED DEN	13
2.6 TIDIGARE FORSKNING.....	13
2.7 LITTERATUR SAMMANFATTNING	14
3. METOD	16
3.1 FORSKNINGSPERSPEKTIV	16
3.2 INSAMLINGSMETOD	16
3.3 URVAL.....	16
3.4 UTFORMNING AV VÄRDERINGSFRÅGOR OCH DISKUSSIONSFRÅGOR	16
3.5 TESTAKTIVITET	17
3.6 BORTFALL	17
3.7 GENOMFÖRANDE AV UNDERSÖKNING.....	18
3.7.1 VÄRDERINGSTILLFÄLLE 1	18
3.7.2 SAGAN SOM AKTIVITET.....	19
3.7.3 VÄRDERINGSTILLFÄLLE 2.....	20
3.8 DATA ANALYS	21
3.9 FORSKNINGSETISKA PRINCIPER.....	22
3.10 RELIABILITET OCH VALIDITET	23
4. RESULTAT	24
4.1 DIAGRAM- VÄRDERINGSFRÅGOR, STILLASITTANDE.....	24
4.2 RESULTATSAMMANFATTNING DIAGRAM	25
4.3 SEXFÄLTARE- VÄRDERINGSFRÅGOR, RÖRELSE	26
4.4 RESULTATSAMMANFATTNING SEXFÄLTARE	28
5. ANALYS	29
6. DISKUSSION	31
6.1 RESULTATDISKUSSION.....	31
6.2 METODDISKUSSION	32
6.3 NYA FRÅGOR	34
REFERENSER	35
BILAGA 1, MISSIVBREV TILL FÖRÄLDRAR	37
BILAGA 2, DISKUSSIONSFRÅGOR TILL BOKEN BETTYS SPEGEL	38
BILAGA 3, VÄRDERINGSFRÅGOR	39
BILAGA 4, GRUNDFRÅGOR ENLIGT CHAMBERS (1993)	40

1. Inledning

1.1 Bakgrund

I dagens samhälle med alla medier och andra faktorer som påverkar barnen och deras tankar, hamnar sagan lite i lä. Det är inte ett lika välanvänt fenomen. Men det är ett medel, ett verktyg som man använder i skolans värld för att påverka och väcka eftertanke.

Att väcka eftertanke är något som vi pedagoger har som uppdrag i vårt arbete. Detta genom att bland annat arbeta med värdegrunden.

Det offentliga skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (1985:1100) slår fast att verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och att var och en som verkar inom skolan skall främja aktningen för varje människas egenvärde..././..... Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på. (Skolverket 2007-03-12)

Vår uppgift är att lära de barn vi möter de grundläggande värden som finns i vårt samhälle, därför finner vi detta arbete vi utfört som intressant och högst relevant. Som redan nämnt använder vi olika medel, verktyg för att nå våra mål och det verktyg vi kommer att koncentrera oss på i detta arbete är sagan som pedagogiskt verktyg.

Vi som skriver detta är två snart färdiga lärare som har varit ute i olika skolor och olika klasser under vår praktiktid. Något som vi båda fastnat för under praktiken och som vi anser bör framhävas är användandet av sagan i undervisningen. Detta för att vi tror att sagan kan ha en stor påverkan på barnens attityder och värderingar.

Vi har i detta arbete valt att göra en kvalitativ undersökning under en fyra veckors period i en årskurs etta. I detta arbete har vi valt att fokusera på tema vänskap förmedlat genom sagan *Bettys spegel* skriven av Carina Wilke. Denna bok är den först av tre i hennes insiktsböcker om mobbing. Det finns även en lärarhandledning till boken därför ansåg vi det lämpligt att använda oss av just hennes bok. I och med detta arbete vill vi undersöka om sagan kan ha en påverkan i barnens tankevärld.

1.2 Sagan ur ett historiskt perspektiv

Edman (2002) skriver att före upplysningen var syftet med de få barnböcker som fanns att de skulle undervisa barnen i hur de skulle bete sig. Ämnen som togs upp var uppförande, religion och moral. Barnen fick inte vara barn de skulle vara små vuxna. Den så kallade barndomen var ingen period i livet som var viktig det var bara en bit på vägen till vuxenlivet. Edman (2002) menar att de få barn som hade möjligheten att läsa de barnböcker som fanns var ofta födda rikt, eftersom att böcker var något som inte alla hade råd med. Var man fattig fanns det ingen tid att läsa för att man var tvungen att arbeta från ung ålder. En bok som fanns då för att uppfostra barnen var Erasmus av Rotterdams bok, *En gylden bok om unga personers sedhers höffweligheet*, enligt Edman (2002).

Kåreland (2001) skriver om hur barn i tidig ålder fick ta ansvar och vara vuxna. De kunde redan vid tio års ålder tvingas att arbeta för att tjäna sitt uppehälle. Att barn arbetade pågick länge i Sverige, ända fram till början av 1900 – talet var detta ett faktum. Sedan infördes det en lag om hur man som pojke behövde ha fyllt tretton och hur man som flicka behövde ha fyllt fjorton innan man kunde få anställning enligt Kåreland (2001).

Edman (2002) skriver att när upplysningen kom på 1700-talet började det hända saker inom barnlitteraturen, synen på barn förändrades till viss del. Som tidigare nämnt såg man inte på barn som barn utan små vuxna med brister. Författaren nämner i sin bok att det fanns

pedagoger i England som tog upp ämnet barnuppfostran när det enbart gäller pojkar, för att lägga den resursen på flickor som ändå skulle giftas bort ansågs som slöseri. Några pedagoger hade insett att barn hade lättare att ta till sig kunskap om det var lustigt och nöjsamt. Några, men inte alla, ansåg att fabler var bra läsning för barn, för att de skulle få de rätta kunskaperna genom den sensmoral som ofta fanns med, enligt Edman (2002). Författaren menar vidare att denna sensmoral finns även kvar idag men inte i lika stor utsträckning i ordspråk som t.ex. *Bättre en fågel i handen än tio i skogen*. Man kan säga att det uppkom ett nytt mål för barnlitteraturen under upplysningen som innebar undervisning genom underhållning, enligt Edman (2002).

Även Kåreland (2001) skriver om de förändringar som skedde under 1970-talet. Hon lyfter upp hur barnlitteratur blev ett obligatoriskt moment i utbildningen för svensklärare. Detta gjorde att barnlitteratur fick ställning som ett universitetsämne.

Som följd av industrialiseringen under upplysningen var det många fäder som arbetade längre hemifrån och då inte hade möjligheten att uppfostra sina söner i lika stor utsträckning som tidigare, enligt Edman (2002). Författaren menar att en tanke som var en följd av detta var att barnboken skulle ersätta faderns roll för pojkarna. Man talar fortfarande inte om flickorna på denna tid, enligt Edman (2002). En bok som blev populär i detta syfte var Daniel Defoes *Robinson Crusoe* där huvudpersonen var både hjälte och manlig förebild, och det var en riktigt spännande handling för små pojkar. En annan genre av bok som kom under denna tid var moralpedagogiska barnskildringar där man skrämmer barnen till lydnad, detta genom att ge avskräckande exempel genom bild och text. Ett bra exempel på en sådan bok är *Pelle Snusk*, skriven av Heinrich Hoffmann. (Edman, 2002)

Edman (2002) skriver vidare att på 1800-talet kom romantiken och med denna blev barndomen något verkligt som man tog fasta på. Istället för att man som under upplysningen såg till vetenskap och förnuft såg man nu till känslolivet, fantasin och själen. Man såg tillbaka i historien till bl.a. antiken och man såg även barndomen som något viktigt och intressant. Man sökte folksjälen och denna trodde man fanns i naturen och sagorna. Just därför värderades barndomen högt eftersom att barnen ansågs vara närmare känslan, fantasin och naturen.

Under romantiken var det många genrer som uppmärksammades, en av dem var Folksagorna. Detta var sagor som berättats från en generation till en annan. Några som skrev ner dessa folksagor var bröderna Grimm. Bland de sagor som de skrivit ner finns de, som nästan alla känner till, om inte genom bröderna Grimm så genom andra versioner av sagorna som t.ex. Disney versionerna. Några av dessa sagor är *Askungen*, *Snövit* och *Törnrosa*, skriver Edman (2002). Författaren nämner att ett av folksagans kännetecken är det berömda tretalet. Antingen råkade man ut för tre hemska saker innan det blev bättre o.s.v. Bredvid folksagorna fanns genren konstsagor. Man får inte blanda ihop dessa, menar Edman (2002). Den viktiga skillnaden mellan folksagor och konstsagor är att till en konstsaga vet man alltid vem som är författare medan en folksaga har uppstått genom muntlig tradition. En väldigt känd författare som skrev konstsagor var H.C. Andersen. *Den fula Ankungen* är en av många böcker han skrivit. I folksagorna så började sagorna ofta med "Det var en gång..." och slutade med "Så levde de lyckliga i alla sina dagar." denna trygga garanti fanns inte i H.C. Andersens Konstsagor, enligt Edman (2002).

En annan genre som Edman (2002) påvisar under romantiken var Rim och Ramsor. Eftersom att intresset för folkets litteratur ökade, ökade även intresset för folkvisor och folkliga barnrim. En bok med mycket av detta är *Barnkammarens Bok*. Nonsensverser var även något som det fanns mycket av under denna tidsperiod, enligt författaren. Detta för att roa barnen med saker som helt enkelt handlade om nonsens. Ännu en genre var Fantastisk

berättelse/Fantasy. Dessa böcker handlade ofta om parallella världar, fantasifigurer, magi och upptäckter. De var inte alls logiska. En av de första Fantasy böckerna var *Alice i Underlandet* skrivet av Charles Dodgson (pseudonym- Carroll Lewis). Denna bok var allt annat än logisk och hade allt som man klassar som fantasy. (Edman 2002)

Efter romantiken och framåt mot mitten av 1900- talet utvecklas barnlitteraturen mer och mer, enligt Edman (2002). Det blir klarare gränser mellan en fantasy genre som har som mål att roa barnen med nonsens m.m. och en realistisk genre som istället har som mål att kritisera, undervisa och även underhålla. Synen på flickor förändras sakta men säkert, istället för att de bara ska vänta på att få gifta sig i väldigt ung ålder skjuts detta fram lite och de får vara unga kvinnor menar författaren. Litteraturen som nu endast varit riktad till unga pojkar fick nu en uppdelning och en av de tidiga flickböcker som blev populära var Jane Austens böcker *Stolthet och fördom* och *Emma* m.fl., enligt Edman (2002).

Edman (2002) skriver att skillnaden mellan pojk- och flickböcker klarnar och ligger även kvar idag när man går till biblioteket för att leta böcker. Då handlade pojkböckerna om äventyr medan flickböckerna handlade om familj och vardagsliv. Dessa skillnader finns även idag. Edman (2002) lyfter fram flera exempel på flick- och pojkbok mot slutet av Romantiken och början av 1900-talet. Några av dessa är *Tom Sawyer* som är skriven av Mark Twain. Denna handlar om den äventyrlige pojken som får göra lite vad han vill medan *Anne på Grönkulla*, skriven av LM Montgomery istället handlar om den rödhåriga yrhättan som försöker passa in, enligt författaren.

Edman (2002) skriver att det i början av 1900- talet även har funnits inslag av propagandistisk och politiskt färgad litteratur. Detta för att påverka läsarna i den riktning de ville ha dem menar han vidare. Diskussionen om hur mycket verklighet som skulle skildras i barnböcker diskuterades även. Det fanns de som ville skydda barnen mot det som hände i världen och de som ansåg att barnen hade rätt att få veta. Då, gick det kanske att skydda dem från verkligheten men i dagens läge med alla medier finns inte den möjligheten, enligt Edman (2002).

Edman (2002) skriver att under mellankrigstiden var det ett uppsving för barnböcker med djur, en så kallad verklighetsflykt. När det är djur i sagorna som är huvudpersonen är det mycket lättare att acceptera de handlingar de utför än om det hade varit en människa, menar han författaren. Som Gösta Knutssons bok *Pelle Svanslös* där Pelle blir retad m.m. När det är ett djur blir inte handlingen lika jobbig för barnen att läsa samtidigt som budskapet i boken ändå tittar fram, t.ex. att man inte ska retas, enligt Edman (2002).

Mot mitten av 1900-talet var familjeskildringarna väldigt idylliska även fast att det började komma sådana som skilde sig från mängden, skriver Edman (2002). Astrid Lindgrens *Pippi Långstrump* är en sådan bok. Han menar vidare att den inte handlar om en klar familjebild med mamma, pappa och barn utan om en vild ung flicka som bor själv.

1.3 Syfte och frågeställningar:

Syftet är att undersöka hur sagan fungerar som pedagogiskt verktyg i värdegrundsarbete.

Vi vill genom en kvalitativ undersökning ta reda på om man som pedagog kan arbeta med värdegrundsfrågor gällande vänskap, utifrån en saga. I detta arbete kommer vi att koncentrera oss på barnens attityder gentemot varandra före, under och efter sagan och arbetet kring sagan.

Våra frågeställningar är:

- Vilka uppfattningar har eleverna om vänskap?
- Vilka hinder och möjligheter finns för att genomföra saga som aktivitet?
- Vilka förändringar sker av elevernas uppfattningar om vänskap efter sagan som aktivitet?

2. Litteratur

Vi har i vår litteraturgenomgång inriktat oss på litteratur som behandlar etik och moral samt arbetet med sagan som pedagogiskt verktyg, värdegrunden, samtal och hur detta är förankrat i skolans styrdokument. Detta för att vi ska få en djupare kunskap och kunna reflektera och dra slutsatser kring vår kvalitativa undersökning.

2.1 Värdegrund

Lindell och Hartikainen (2001) skriver att läroplanerna styr förskola och skola, de innehåller obligatoriska föreskrifter som skolan ska följa. I läroplanerna formuleras tankar som man teoretiskt benämner värdegrunden. I Lpfö 98, läroplan för förskolan står följande:

”det etiska förhållningssätt som skall prägla verksamheten. Omsorg om och hänsyn till andra människor, liksom rättvisa och jämställdhet samt egna och andras rättigheter skall lyftas fram och synliggöras i verksamheten. Barn tillägnar sig etiska värden och normer främst genom konkreta upplevelser. Vuxnas förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle och därför är vuxna viktiga som förebilder. Att hävda grundläggande värden kräver att värderingar tydliggörs i den dagliga verksamheten. (skolverket 2007-09-11)

I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, Lpo-94 står det att läsa följande:

”Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla.....// Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling skall prägla verksamheten. Ingen skall i skolan utsättas för mobbing.” (Skolverket 2007-03-12)

Lindell och Hartikainen (2001) menar att dessa beskrivningar är alltför abstrakta och svåra att omsätta praktiskt i vardagen. Menar vidare att det är varje skolas uppgift att omsätta den teoretiska värdegrunden till att praktiskt fungera i vardagen. De beskriver också i sin bok hur en icke fungerande gemensam värdegrund resulterar i okamratligt handlande, egoistiskt tänkande, kränkningar och våld.

Olsson (1998) skriver om hur man kan arbeta praktiskt mot mobbing. Han beskriver många exempel och lektionstips däribland högläsning och samtal kring det lästa och dess betydelse i arbetet med värdegrunden. Han menar att samtalet och dialogen mellan människor är avgörande för en positiv utveckling av grundläggande värderingar.

Zackari och Modigh (2002) menar att skolan ska främja elevers lärande om demokrati och värdegrund. Värdegrunden ska genomsyra verksamheten i sin helhet och det handlar ytterst om relationer mellan människor och om hur vi behandlar varandra menar de vidare. Värdegrunden handlar om etiska och moraliska förhållningssätt och de utvecklas när barn och unga möter andras uppfattningar, enligt Zackari och Modigh (2002). De skriver vidare att samtal och dialog är viktigt för att elevers etik ska kunna utvecklas.

Zackari och Modigh (2002) skriver att skolan ska främja elevers lärande om demokrati och värdegrund. Skolorna ska fostra demokratiska samhällsmedborgare och det innebär ett arbete med värdegrunden, det vill säga de demokratiska värdena såsom människors lika värde. Värdegrunden ska genomsyra verksamheten i sin helhet och det handlar ytterst om relationer mellan människor och om hur vi behandlar varandra. Arbete ska bedrivas mot alla former av kränkande behandling, såsom mobbing, sexuella trakasserier, rasism, främlingsfientlighet och homofobi. I Lpo-94 står det följande ”*Tendenser till trakasserier skall aktivt bekämpas. främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser.*” Skolan har ett ansvar att följa upp och utvärdera detta.

Orlenius (2001) beskriver begreppen etik och moral på följande sätt, etik liknas vid vår egen inre övertygelse medan moral beskrivs som vårt yttre handlande. Han skriver vidare att *"etik i grunden handlar om en vision om det goda livet, vad som är det goda och det rätta"* (Orlenius, 2001 s.100.) Han beskriver också svårigheten att uppfostra goda samhällsmedborgare då etiken är något individuellt, frivilligt och bygger på en egen inre personlig övertygelse. I läroplanen står det att varje elev ska *"utveckla sin förmåga att göra medvetna etniska ställningstagande"* samtidigt ska pedagoger, enligt läroplanen, förmedla samhällets gemensamma värderingar och det är detta som gör arbetet komplext enligt Orlenius (2001).

2.2 Etik och moral

Etik och moral är två begrepp som ofta används i samma mening, detta då innehållet i stort sett kan tolkas som det samma. Det som särskiljer dem är deras ursprung, etik kommer från grekiskans "ethos" och moral härstammar från det latinska ordet "moralis" men har i princip samma betydelse och referens. Bergem (2000) skriver om begreppet etik; *"det hänför sig till de sedvänjor och dygder som utgör normen och grundvalen för en grupp människors sätt att leva och uppträda"* (s.60) Författaren skriver vidare att *"etik är läran om det som är rätt och fel"* (s.61) medan moral är hur det levs ut i livet.

Collste (1996) beskriver skillnaden mellan begreppen på följande sätt. Moral står för ställningstagande och handlingar, dvs. praktiken medan etiken är "reflektion över det moraliska handlandet och de moraliska ställningstagandena, d.v.s. teorin" (Collste 1996 s.13). Författaren menar att man har en moralisk handling men en etisk teori. När man som människa gör ett val så kan det vara etiska principer som vägleder oss i vårt handlande, men dessa principer hjälper oss även att handla som vi gjorde i en specifik situation, skriver Collste (1996). Författaren påvisar vikten av att vara öppen för diskussion och argument för omprövning när man tar en etisk ståndpunkt. Han menar att man måste vara medveten om att allt kan förändras allt eftersom man får nya kunskaper och erfarenheter. När vi gör ställningstaganden kan de göras intuitivt eller efter en viss teori eller princip. Ibland kan dessa krocka, det intuitiva och våra principer, och då måste vi antingen korrigera vår intuitiva bedömning eller rucka på teorin så att vi når en jämvikt, enligt Collste (1996). Thorsen och Olivestam (1991) beskriver begreppet etik med att den behandlar den intellektuella eller förnuftiga reflektionen över rätt/orätt och gott/ont. Vidare beskriver författarna moral med att den visar sig i de faktiska handlingar som vi utför. Dock kan man vara moralisk, utan att ha en genomarbetad etik likväl som man kan ha en väl genomarbetad etik, utan att vara moralisk, skriver Thorsen och Olivestam (1991).

Bergem (2000) skriver i sin bok om Philip Jackson som hävdar att vi pedagoger omedvetet vill fostra och agera som moraliska aktörer för att förbättra vår värld. Han skriver vidare att det är en central uppgift för lärare att lära ut om det som är rätt och fel. Alla lärare ansvarar för att förverkliga läroplanens målsättning gällande moralisk fostran, enligt Bergem (2000). Han menar vidare att etiska och moraliska frågor tar en framträdande plats i skolan och att det då är viktigt att skolan, dvs. lärarna tar på sig att utmana, motivera och levandegöra samhällets värderingar för eleverna. Det är av ytterst vikt att man är medveten om sina egna värderingar när man arbetar med människor, enligt Bergem (2000).

Thorsen och Olivestam (1991) skriver om vikten av att kunna möta eleverna i en jag-du relation. *"Du är en medmänniska, en unik människa och vårt möte är ett unikt möte, där vi båda bekräftar varandra som personer, som två ömsesidiga jag"* (Thorsen och Olivestam 1991 s. 139). Författarna betonar liksom Bergem (2000) att det är viktigt att alla som arbetar med människor klargör för sig själv vilka värderingar man har och viken förhållningssätt man uttrycker till andra. I lärarens arbete ingår att möta varje elev i en jag-du relation. Thorsen och Olivestam (1991) menar att denna grundsyn finns uttryckt i grundskolans läroplan:

Eleven i centrum. En skola för alla. Varje människa har rätt att bli bemött med sitt människovärde i en jag-du relation, enligt författarna. I lärarens uppgift ligger att undervisa och fostra elever till sociala gruppmedlemmar och ge alla en chans att utvecklas utifrån sina egna behov och förutsättningar, enligt Thorsen och Olivestam (1991)

Etiska värden ger en riktning för hur vi ska bemöta andra, det kan uttryckas i ord eller handling. Vidare skriver Thorsen och Olivestam (1991) att etik och moral finns där, förhandlas och förändras i möten mellan människor. Kamratskap är en viktig grogrund för etiska värden och författarna menar att barn är etiska modeller för varandra, alltså kamrater har stort inflytande på varandra. Thorsen och Olivestam (1991) menar att elevernas kommunikation sinsemellan är mer frekvent och ömsesidig än den kommunikation som sker mellan lärare och elev. Kommunikationen mellan elever pågår, parallellt med undervisningen, hela tiden och handlar ibland om undervisningen men till stor del om andra saker. Författarna menar att ett exempel på detta är frågor om makt och underkastelse som kan utspela sig utan lärarens vetskap. Det pågår alltså en mängd olika spel i en klassrumssituation som läraren inte kan överblicka, men där samtidigt makt och hierarkier läggs fast.

Johansson (2001) menar att etik överförs via kulturen vi lever i. Barn förvärvar normer, värden och beteenden i sin kultur genom imitation, identifikation och förstärkning. Författaren skriver vidare om forskarna Shweder, Mahapatra och Miller som menar att barn utvecklar sin moral i en social kommunikativ process. Kulturer förser barn med praktisk moral. Föräldrar och andra personer i barnens närhet tolkar och överför moraliska budskap och normer till barnen genom olika rutiner i familjen och i andra sociala sammanhang. De menar vidare att dessa moraliska budskap tolkas och återskapas av barnen. Även om barnen tolkar budskap, rutiner och handlingar, så är dessa redan kulturella föreställningar om moral och sociala sätt att vara, menar Shweder, Mahapatra och Miller (1987). Enligt Johansson (2001) så menar forskarna, Shweder, Mahapatra och Miller, att förutsättningarna för barns etik i första hand är kulturellt betingade genom det yttre, i traditioner, roller, symboler och symbolhandlingar överförs etiska värden och normer till barnen. Johansson (2001) hävdar dock att barnen är skapare av sin egen moral och inte endast mottagare av moraliska budskap från omgivningen som Shweder, Mahapatra och Miller menar, dock håller hon med om att kulturen har betydelse för barnens etik.

Johansson (2001) skriver om Piaget som menar att små barns moral är påtvingad av vuxna. Det rätta för barn är då att följa de vuxnas regler. Vidare menar Piaget att först då barn kan frigöra sig från vuxna och kamraters inflytande kan de utveckla en egen, individuell moral. Detta sker gradvis och Piaget menar att det knappast kan urskiljas hos barn före åtta års ålder. Även om barn uttrycker tankar om rättvisa är dessa föreställningar alltid underställda vuxnas auktoritet. Piaget menar att förutsättningen för en god, ömsesidig moral är det autonoma tänkandet som utvecklas med barnens ålder men också i samspel mellan barn.

2.3 Sagan som pedagogiskt verktyg

Pramling, Asplund Carlsson och Klerfelt (1993) skriver att barn i början av skolstarten kan utveckla färdigheter, kunskaper och en förståelse för sagor. De menar vidare att barn lär sig om sagor eller innebörden i sagan genom att först lyssna, sedan bearbeta och diskutera och problematisera sagan. Sagan är en form av avkoppling och ett sätt att förmedla kunskaper, enligt Pramling, Asplund Carlsson och Klerfelt (1993). De betonar dock vikten av att man som pedagog inser att det inte räcker att läsa upp en saga för att barnen ska förstå innebörden av den. De menar vidare att genom sagan kan barn *”lära sig något om hur världen är och hur man ska bete sig i den”* (Pramling, Asplund Carlsson och Klerfelt, 1993 s.107) För att med hjälp av en saga kunna förstå sin omgivning och sig själv så behöver man diskutera och reflektera över boken enligt författarna.

För att kunna arbeta utvecklingspedagogiskt med en bok måste pedagogen ha funderat kring sagans budskap för att på så sätt veta vad syftet med arbetet är. Pedagogen måste vidare kunna förmå barnen att reflektera och tänka kring boken, enligt Pramling, Asplund Carlsson och Klerfelt (1993). Vidare menar de på att det allra viktigaste man som pedagog måste göra är att få barn att på olika sätt få uttrycka sina tankar och funderingar gällande den aktuella sagan. De skriver vidare att det är mångfalden av idéer som är själva centrum i en omvärldsorienterad utvecklingspsykologi.

2.4 Högläsning och boksamtal

Genom högläsning förmedlas bokens innehåll och barnen får kunskaper om miljöer, relationer och etik, enligt Dominkovic, Eriksson och Fellenius (2006). De menar att detta innehåll kan få nya dimensioner för barnen genom att ha ett bra samtal efter högläsningen. Här blir pedagogens roll att inspirera till intressanta samtal och diskussioner. Ju äldre elever desto mer kan de bidra till dessa samtal och lyssna på varandras synpunkter, enligt författarna.

Chambers (1993) betonar vikten av att få barnen att förstå att allt är värt att berättas. Läsaren ska kunna delge vad just de tycker och tänker, inte vad de tror att läraren vill ha för rätt svar. Han skriver att ett av de mest hämmande orden är frågan ”varför?”. Han menar att ordet har en aggressiv, hotfull utmanande och förhörslignande klang. Han menar vidare att barn ofta väljer att svara kortfattat på frågor och det är svårt att besvara en varför fråga kortfattat. Chambers (1993) rekommenderar istället att man ställer ”jag undrar” frågor till barnen för att på så sätt få fram deras upplevelser av boken. För att i ett boksamtal få fram barnens tankar, känslor, gillande och ogillande måste de känna att allt är värt att berättas, skriver Chambers (1993). Han menar att i ett ”jag undrar” samtal inleder man med att låta alla dela med sig av vad de vet och därefter kan man tillsammans bygga vidare på de åsikter och tankar som kommer upp.

Chambers (1993) ger förslag på olika grundfrågor man kan använda sig av till dessa samtal och betonar också att det inte är nödvändigt att alla blir besvarade i samtalet. För att behålla nyfikenheten och intresset för fler samtal om boken är det bra om en del frågor förblir obesvarade menar han vidare. Chambers (1993) menar att vid läsning av en längre högläsningbok är det bra att ha en spontan stund så barnen får prata av sig efter varje avslutad sagostund för att på så sätt bevara intresset för långa böcker.

Ekelund (2007) menar att när man får en bok berättad för sig kan man associera till något man själv upplevt, fantiserat om eller till någonting man känner just nu. Med hjälp av en bok kan man bearbeta känslor, lära sig nya saker och utveckla nya tankar, särskilt om man pratar med andra och diskuterar boken tillsammans. Det finns alltid någonting att reflektera över tillsammans, man får också en möjlighet att uttrycka sig, lyssna och reflektera tillsammans med andra, enligt författaren. Barn behöver dialogen och samtalet för att utvecklas och Ekelund (2007) skriver vidare om att FN's konvention om barns rättigheter och läroplanen för förskola och skola säger:

”Ge mig ett sätt att uttrycka mig på ett sätt som passar mig.
Lyssna noga på vad jag tycker.
Ta det på allvar!” (Ekelund 2007, s.29)

Ekelund (2007) skriver vidare att detta inte bara är en demokratisk rättighet, utan att det bidrar till barns framtida hälsa. Den som har en känsla av sammanhang har en motståndskraft mot svårigheter i livet. Några exempel på vad goda stunder av samtal om berättelser kan leda till, enligt författaren:

- Barn kan känna att det finns fler som känner och upplever samma som dem, alltså jag är inte ensam eller konstig. Tillsammans med andra barn som reflekterar och kommenterar kan barnet se nya saker i berättelsen. Det går alltså att skapa begriplighet tillsammans med andra.
- Tilliten till andra stärks då barnet kan känna att människor vill mig väl, de förstår mig och jag förstår dem.
- Då omgivningen lyssnar respektfullt och med genuint intresse för barnets åsikter kan barnet känna att just de spelar roll, mitt liv och min existens är meningsfull.

Boksamtalen blir alltså mycket betydelsefulla för barnets egen känsla av sammanhang och värde, enligt Ekelund (2007).

2.5 Val av saga och författarens syfte med den

Enligt Carina Wilke som är författare till boken *Bettys spegel*, är syftet med boken att ge barn en insikt om de krafter som driver fram mobbing. Oavsett vilken roll de själva intar så har de medverkat i mobbingsspelet, för det handlar om ett rollspel, ett rollspel som kan vara mycket grymt enligt författaren. Hon beskriver fyra roller; mobbare, offer, medlöpare och åskådare. Den enda som inte själv kan välja roll i detta spel är den som är utsatt, offret. Hon menar att de andra gör ett aktivt eller passivt val. De allra flesta är åskådare och medlöpare och det är främst dessa som författaren vill påverka genom boken *Bettys spegel*.

2.6 Tidigare forskning

Sagan som verktyg är ett fenomen som inte bara vi som skriver detta arbete intresserat oss av. Det finns även tidigare undersökningar där andra studenter valt att undersöka liknande ting för att se om deras frågor får några svar. I vårt sökande av resultat gällande arbetet med värdegrunden och sagan har vi tittat på dessa tidigare gjorda arbeten för att jämföra och se om de kommit fram till samma sak som oss. Vi har läst flera arbeten men för att detta inte ska bli ett examensarbete fullt av sammandrag av andra arbeten väljer vi att ta upp några få.

Vi kommer att börja med en kort genomgång om vad arbetena handlar om och sedan fortsätta med en liten sammanfattning av dessa och deras resultat.

Mårtensson och Nilsson (2006) har skrivit ett examensarbete som heter *För att vi ska lugna ned oss – en studie om vad skönlitteraturen används till i undervisningen och de tidigare skolåren*. I denna studie arbetar författarna för att intervjua de lärare som ingår i deras undersökning. Detta för att få veta vad de har för syfte kring sitt arbete med skönlitteratur samt vilken syn dessa lärare har på användandet av skönlitteratur som redskap. När de intervjuade lärarna spelades det in på band och denna bandinspelning transkriberades senare för vidare analys.

I arbetet kom författarna sedan fram till att många lärare har olika syften med sitt användande av skönlitteratur. Några exempel som tas upp i arbetet på hur lärarna använder skönlitteraturen är; de använde den för att skapa ett ökat ordförråd, språkutveckling, läsning i anknytning till tema - för att skapa ett intresse, läsoplevelsen och i vissa fall används boken bara för att den är rolig. I några fall påpekar lärarna att de använder skönlitteratur för att de vill få eleverna att leva sig in i andras situationer och känslor. Examensarbetets författare påvisar att de håller med om att skönlitteraturen är ett utmärkt verktyg för att få elever att leva sig in i karaktärernas situation och känna dem. I sitt arbete kommer författarna fram till att man i den skolmiljö som de utfört sin undersökning i inte har som huvudsyfte att arbeta med värdegrunden när man arbetar med skönlitteratur. Detta tycker de är bra eftersom att skönlitteraturen har så många användningsområden i undervisningen. Men de menar samtidigt att skönlitteraturen är ett utmärkt verktyg i arbetet med värdegrunden och att man i

lärarutbildningen borde ge lärarstudenter mer utbildning i användandet av skönlitteratur i samband med värdegrunden.

Ett annat arbete vi läst var skrivet av Asplund och Berglund (2006). Deras arbete heter *Värdegrund och etik genom sagomöten i förskoleklassen*. Deras syfte med arbetet var att ta reda på hur man kan arbeta med värdegrundsfrågor utifrån en saga och koppla den till elevernas vardag. Författarna har under sin praktik tid upplevt att sagan mest har använts för att lugna eller samla barngruppen och bara till en liten del för att arbeta med värdegrunden. De vill i denna undersökning använda sagan för att inspirera barnen i sitt tänkande kring värdegrundsfrågor. Detta genom att använda sig av olika metoder. De metoder som författarna berättar att de använt är högläsning, samtal och skapande målning. Genom sin undersökning kom de fram till att arbetet med sagan som utgångspunkt när man arbetar med värdegrundsfrågor är genomförbart. De kommer även fram till att det är stor skillnad mellan barnen och deras uppfattning om sagan. De anser då att genom de olika användningsområden som de utfört med arbetet kring sagan har de en större chans att nå fler barn. Olika behov kräver olika inlärningsstilar. De anser att värdegrunden är ett ämne som bör genomsyra hela undervisningen och att ett bra verktyg och en bra utgångspunkt i detta arbete är sagan.

Med vänskap i sagans värld - Att nyttja sagan för att stärka vänskapsaspekten i värdegrunden samt för en ökad fantasi och kreativitet, är ett examensarbete skrivet av Aava och Olsson (2003). I detta arbete undersöker författarna om man med sagan som hjälpmedel kan utveckla elevernas värdegrund gällande vänskap och även stimulera deras fantasi och kreativitet. De väljer att arbeta efter Beach och Berg Danielsson (2000) som skriver om ett samspel mellan huvud, hjärta och hand. Författarna beskriver att Beach och Berg Danielsson (2000) beskriver begreppen på följande sätt: *"Huvudet, för den intellektuella inläringen. Hjärtat: för den känslomässiga upplevelsen samt att ta till sig den nya kunskapen och göra den till sin egen. Handen: för skapandet och att omsätta det man lärt sig i praktiken."* (Aava och Olsson 2003 s. 4) Efter sitt genomförande av undersökningen har författarna kommit fram till att sagan är ett välfungerande verktyg i arbetet kring värdegrunden. Inte bara inom vissa aspekter som vänskap utan för hela spektrat.

2.7 Litteratursammanfattning

Barnboken har förändrats och utvecklats allt efter tidens gång. Barnboken har gått från enbart fostrande för rikemanspojkar till underhållning och undervisning för alla barn, oavsett kön eller status. I och med att syftet med barnboken förändras, förändras även arbetet med den. Pramling, Asplund- Carlsson och Klerfelt (1993) skriver om hur sagan används både som avkoppling och som ett förmedlande av kunskaper. De menar även att mångfald och variation är av stor vikt när man arbetar med en saga. Just detta lyfter även författarna Asplund och Berglund (2006) upp i sitt arbete. De påvisar betydelsen av hur olika behov kräver olika inlärningsstilar.

Ett stort begrepp inom värdegrunden är etik och moral. Collste (1996) påvisar hur det handlar om en människas ställningstagande och handlande i praktiken och teorin. Mycket av det som vi som människor gör påverkas av dessa olika principer. Vi lärare har som ansvar att lära ut vad som är rätt och fel enligt läroplanen. För att kunna göra detta på bästa möjliga sätt är det viktigt att man som lärare vet var man själv står i sina värderingar enligt Bergem (2000).

Det är inte bara vi vuxna som har ett inflytande på barnen utan det kan även vara barnen som har inflytande på varandra. Thorsten och Olivestam (1991) påvisar att barn är etiska modeller för varandra. Barn blir även påverkade av den kultur vi lever i. Johansson (2001) lyfter fram hur barn kan bli påverkade av kulturer och andra betingelser men författaren anser att barn skapar sin egen moral samtidigt som hon medger att kulturen är av betydelse i barnens etik.

Johansson (2001) skriver även om hur barn utvecklas och frigör sig från andras moral för att skapa sig en egen uppfattning. Hon hänvisar till Piaget som stöder detta att barn har olika utvecklingsfaser och att detta är en del av dem.

En metod i arbetet kring sagan kan vara högläsning och boksamtal. Chambers (1993) menar att det är bra att barnen får prata av sig och bearbeta det som skett i sagan i ett samtal. En annan metod i arbetet kring sagan kan vara den som författarna Aava och Olsson (2003) lyfter fram. Den handlar om begreppen huvudet/hjärtat/handen. Dessa olika metoder som man kan använda tas i bruk när man ska bearbeta det som skett i en saga. Dessa saker som skett kan ofta vara kopplade till värdegrunden och sagan i sig kan vara en metod för hur vi som pedagoger förmedlar de grundläggande värden som vi har ansvar för att lära ut till våra elever.

I de examensarbeten som vi läst och lyft upp i detta avsnitt har det genomgående resultatet varit att författarna anser att sagan är ett bra verktyg i arbetet med värdegrunden. Det har också framkommit att det kan vara av vikt att man har olika tillvägagångssätt när man arbetar med sagan för att nå den stora gruppen med de barn och deras olika behov. I examensarbetena har de arbetat på olika sätt, vilket även vi har men de har alla påvisat att de anser att värdegrunden är ett så pass viktigt område att det bör genomsyra all undervisning och inte bara den undervisning där sagan är inblandad. Men de menar även att sagan är en bra utgångspunkt, ett bra verktyg i detta arbete.

Det vi uppfattar som centralt i detta litteraturavsnitt skulle vi vilja sammanfatta i tre kodord, *moralfostran, värdegrund och samtal*. I skolan arbetar pedagoger för att ge barnen en bra moralfostran, denna moralfostran kräver en värdegrund och samtalet är verktyget för att uppnå detta. Det är tre begrepp som är beroende av varandra för att fungera.

3. Metod

3.1 Forskningsperspektiv

Vi har under arbetets gång insett att vårt tillvägagångssätt har drag av aktionsforskning och har därför valt att här lyfta fram Denscombes (2000) beskrivning av aktionsforskning.

Han menar att aktionsforskning är ett tillvägagångssätt snarare än en forskningsmetod. Författaren beskriver följande fyra kännetecken för aktionsforskning.

1. *Den praktiska inriktningen*, som har som syfte att ta tag i problem och frågor som finns ”på riktigt”. Vi har i detta arbete lyft frågor som är relevanta och aktuella i skolan idag.
2. *Förändring*, som en integrerad del av själva forskningen då man inte bara ska få en förståelse för problemen utan göra något åt dem under pågående forskning. Vi har i och med detta arbete försökt påverka genom vårt arbete med sagan som aktivitet.
3. *Cyklisk process*, en forskningsprocess där tillämpningen av resultaten och utvärderingen av deras inflytande på verksamheten ingår. Det som vi fått fram i vårt arbete har de berörda i den aktuella verksamheten fått ta del av för att sedan kunna arbeta vidare utifrån det.
4. *Deltagande*. Denscombe (2000) menar att det är deltagarna som är de väsentliga i denna forskningsprocess. Vi har deltagit under hela arbetets gång och det är på våra respondenter som fokus har legat.

3.2 Insamlingsmetod

Vi har valt att filma under vår kvalitativa undersökning detta för att vi sedan ska kunna observera och analysera två situationer med samma upplägg i en barngrupp på 16 elever. Då vi anser att alla eleverna ska vara med under vårt arbete med sagan då de alla behöver jobba med ”vi känslan” har vi valt filmning som insamlingsmetod. I den aktuella klassen går 16 elever, det är många att hinna med att observera därför väljer vi att filma för att sedan kunna analysera resultatet efteråt. Denscombe (2000) skriver att genom videoupptagning fångar man upp en stor del av den verbala och icke verbala kommunikationen och på så sätt får man en mest fullständig dokumentation. Författaren menar vidare att observation som forskningsmetod bygger på ögats direkta observation av vad som händer och sker. Han menar vidare att om två personer observerar samma händelse är det olika saker man ser. Det beror på vilka förkunskaper och erfarenheter man har och vilken förmåga man har att observera och minnas vad man ser, enligt Denscombe (2000).

3.3 Urval

På skolan där vi har utfört vår undersökning arbetar en av oss parallellt med en lärare i år 1. Hon sitter även med i ett arbetslag där de övriga lärarna för år 1 finns med. I detta arbetslag lyftes frågan upp om ett samarbete för vårt examensarbete. Vi tyckte att det var mest praktiskt att utföra vår undersökning i denna klass då en av oss redan var verksam i undervisningen och vi anser att det underlättar arbetet med vår undersökning. En annan bidragande orsak till att vi valde denna klass är då denna grupp behöver jobba mycket med ämnet vänskap, då de saknar ”vi” känslan i klassen och den behövs stärkas. Det är många starka individer i den aktuella klassen som är tävlingsinriktade och inte alltid speciellt snälla när det gäller att göra saker tillsammans. Då vårt examensarbete har vänskap som fokus ansåg vi i samråd med det aktuella arbetslaget att detta var en bra grupp att arbeta i. Vi har valt att genomföra undersökningen med samtliga elever.

3.4 Utformning av värderingsfrågor och diskussionsfrågor

Vi valde att utforma våra värderingsfrågor (se bilaga 3) efter att vi själva läst boken, *Bettys spegel*. Vi valde dessa frågor för att de skulle lyfta fram några av de stora händelserna i boken. Vi ville ha frågor som knyter an till hela boken för att på så sätt väcka eftertanke hos barnen och förhoppningsvis få fram ett resultat. Diskussionsfrågorna (se bilaga 2) fann vi i lärarhandledningen till boken, *Bettys spegel*. Vi ansåg dem relevanta och vara ett bra underlag för vår undersökning. Vi formulerade sedan om frågorna för att de skulle passa barn i år 1. I

samband med högläsning ur boken *Bettys spegel* valde vi sedan ut relevanta frågor från diskussionsfrågorna för att på så sätt låta barnen reflektera och diskutera kring vad de hört.

3.5 Testaktivitet

Innan vi började vår undersökning valde vi att utföra våra värderingsfrågor med en testklass. Vi valde att göra testet i en likvärdig barngrupp, detta för att se hur frågorna skulle mottas av barnen, om de skulle förstå frågorna eller om vi skulle ändra på något innan vi startade vår riktiga undersökning. Innan vi utförde testet lyfte vi frågan i arbetslaget och i samråd med lärarna bestämde vi lämplig klass för vårt test.

Testklass, 3 april, 2007

Vi testade våra värderingsfrågor på en liknande klass, som i den undersökningen ska äga rum, detta för att se hur de skulle mottas och om frågorna var rimliga och förståeliga för barnen.

Vi hade i förväg informerat den ordinarie läraren för klassen och fått vårt godkännande, så de var förberedda på att vi skulle komma. Vi gick in efter att barnen haft samling på morgonen vid. 8.20. Barnen var intresserade och verkade tycka att det var väldigt spännande att vi var där. Vi började med att presentera oss för barnen och vi berättade sedan hur värderingsövningen skulle gå till. Vi började sedan med att ställa våra test frågor för att se om barnen förstått upplägget på de ”stillasittande” frågorna, (se bilaga 3). Det gick utmärkt så vi fortsatte bara med de resterande fem frågorna. Efter det förtydligade vi ytterligare en gång hur ”rörelse” frågorna skulle gå till och återigen ställde vi två test frågor för att se om barnen förstått hur de skulle ställa sig beroende på sitt ställningstagande. De flesta barn förstod på en gång medan någon fick vi förtydliga oss för. Vi ställde våra resterande frågor och samtalade lite med barnen kring deras ställningstaganden. Vi avslutade sedan övningen och tackade för oss.

Vår sammanfattning av denna test övning var att vi tyckte det gick mycket bra. Vi ansåg att våra värderingsfrågor var tydliga och förståeliga för barnen så vi bestämde att vi skulle göra precis likadant och inte ändra någonting inför vår undersökning då det gick mycket bra.

3.6 Bortfall

Vi började med att skicka ut ett missivbrev (se bilaga 1) till barnens föräldrar där vi bad om tillåtelse att filma deras barn. Vi förväntade oss bara ett bortfall från ett barn som alltid avstår från liknande aktiviteter. Svar från föräldrarna fick vi redan dagen efter då alla svarade ja förutom det förväntade barnet som tackade nej. Eftersom att vi fick tillåtelse så snabbt bokade vi in vårt första tillfälle då vi skulle filma barnen när de svarade på värderingsfrågorna.

Bortfall, filmsession 1:

Den dag då vi bokade in vår filmsession 1 hade vi beslutat, i samarbete med den klassansvariga pedagogen, att den elev som tackat nej till att delta skulle få gå in i klassrummet bredvid för att arbeta med diverse skoljobb. Det finns 16 barn i klassen, 10 pojkar och 6 flickor. Under vår filmsession var det 5 flickor som deltog, ett bortfall med flickan vars föräldrar tackat nej. Det var 8 pojkar som deltog, två bortfall genom en sjuk pojke och en bortrest pojke.

Bortfall, högläsning och boksamtal.

Under arbetet med sagan var det tre olika barn som var sjuka vid olika tillfällen. Två barn var borta vid ett högläsningstillfälle. Under boksamtalen var det en flicka borta vid första tillfället.

Bortfall, filmsession 2:

Vid detta tillfälle var det en elev som tackat nej, samma som vid tillfälle 1. Hon fick sitta vid datorn i rummet bredvid medan vi filmade. En pojke kom sent och deltog bara vid rörelsefrågorna. En flicka var sjuk.

3.7 Genomförande av undersökning

Hypotes

Vår hypotes gällande värderingsövningen är att vi tror att fler elever kommer att välja det "etiskt mest rätta" svaret efter vårt arbete med sagan, *Bettys spegel*. Genom vårt arbete med sagan som pedagogiskt verktyg för att förmedla en del av värdegrunden tror vi oss kunna se en förändring vid värderingstillfälle två.

3.7.1 Värderingstillfälle 1

Vi började vår undersökning genom att ställa värderingsfrågor till barnen (se bilaga 3) som vi dokumenterade på film för att sedan kunna jämföra med värderingstillfälle 2. Arbetet startade i undersökningsklassen onsdagen den 4 april. Vi valde att lägga filmningen precis innan påsklovet för att sedan kunna starta arbetet med sagan som aktivitet direkt efter påsklovet. Inför detta första filmsessionstillfälle 1 förberedde vi oss genom att skaffa en filmkamera som vi testfilmade med för att kontrollera att allt fungerade som det skulle. Extra batterier och extra inspelningsband togs även med för att kunna vara beredda på alla eventualiteter. Värderingsfrågorna lästes igenom några extra gånger för att vara väl repeterade. Den dag då vi skulle filma valde vi att genomföra sessionen på morgonpasset, detta för att barnens klassansvariga pedagog hade påpekat att det kunde vara bästa tillfället för då var barnen som piggast och hade bäst koncentration. Denna morgon kom vi in tidigt till lokalen, klassrummet, för att se över vilka kameravinklar som var bäst fungerande och enklast genomförbara. Som följd av detta kom vi fram till att vi fick flytta på två barn för att få med alla på filmen. Sedan hade vi ett samtal med barnens ordinarie lärare för att denna erbjöd sig att filma åt oss så att vi båda kunde vara aktiva vid värderingsövningen. Vi hade i förväg samtalat med denna så att hon var insatt i vårt syfte med denna session. Denna morgon testade även hon våra kameravinklar så att vi var överens.

Sedan ringde det in för barnen och deras skoldag tog sin början. Barnen kom in i klassrummet och satte sig på sina platser, en väl inkörd morgonrutin. De hade blivit informerade dagen innan om att de skulle bli filmade så att de inte blev förvånade när de såg en filmkamera. Vi började denna dag med att presentera oss, vad vi skulle göra och varför. Barnen var redan medvetna om det då deras ordinarie pedagog förberett dem på vad som skulle ske. Barnen satt som vanligt i sina bänkar men vi fick ändra om på två elever för att alla skulle komma med på filmen. Detta hade vi i förväg bestämt. Sedan förklarades det hur värderingsövningen skulle gå till, att vi först skulle ställa frågor och barnen skulle svara genom att räcka upp handen om dom höll med i påståendet och om de inte höll med skulle de inte göra någonting alls utan bara sitta stilla som vanligt och blunda. Vi betonade att det var viktigt att barnen blundade hela tiden, detta för att de ska svara som just de känner inte som kompisarna. Övningen börjades med två test frågor för att se om barnen förstod hur de skulle göra. Dessa frågor gick mycket bra och barnen förstod precis hur de skulle göra. Sedan fortsatte vi med att ställa de följande fem ordinarie frågorna.

Vi fortsatte sedan med att förklara hur rörelsefrågorna skulle gå till. Då den ordinarie pedagogen filmade så kunde vi båda vara aktiva under själva värderingsövningen. Det förklarades för barnen att i de följande frågorna skulle de ställa sig hos den ena av oss om de håller med i påståendet och hos den andra om de inte håller med. Om de är osäkra får de ställa sig i mitten. Barnen förstod och vi valde att ställa två testfrågor för att se att de hängde med. Sedan ställdes frågorna och när barnen gjort sitt ställningstagande valdes de sedan ut slumpvis

för att redogöra för sitt ställningstagande. Vi ansåg att det skulle ta för lång tid och barnen skulle tappa intresset för övningen om man skulle fråga alla barnen. Anledningen till dessa följdfrågor var dels för att barnen ska få reflektera kring sitt ställningstagande och att vi skulle kunna fråga samma barn vid värderingstillfälle två och på så sätt lättare kunna tolka en eventuell förändring hos barnen.

3.7.2 Sagan som aktivitet

Följande 13 dagar arbetade vi sedan med boken *Bettys spegel*. Vi hade högläsning, boksamtal & diskussion kring i förväg utarbetade frågor (se bilaga 2). Dessa frågor har vi valt ut från lärarhandledningen till *Bettys spegel*, vi har dock ändrat om formuleringen på vissa frågor för att barnen lättare ska förstå dem. Vi har även formulerat frågorna efter Chambers (1993) ”jag undrar” modell.

Högläsning och boksamtal

Vi började arbetet med sagan som aktivitet måndagen den 16 april och arbetet pågick till den 4 maj. I 13 dagar arbetade vi med sagan som aktivitet. Varje morgon kl.8-8.20 under dessa dagar hade vi högläsning ur boken *Bettys spegel*. Varje högläsningstillfälle började med en återkoppling av vad vi läst dagen innan genom att barnen fick berätta vad som hänt i boken. Efter det läste någon av oss ur boken ca 15 minuter. Tiden varierade lite beroende på hur pass aktivt barnen lyssnade, vissa dagar läste vi mer andra mindre. Om vi märkte att barnen var trötta så slutade vi läsa. Efter varje högläsningstillfälle hade vi en stunds spontant prat om boken och det vi läst. Vid tre tillfällen hade vi anknytande boksamtal med förutbestämda frågor (se bilaga 2) och lektionen varade då lite längre. Dessa frågor har vi tagit från lärarhandledningen till boken *Bettys spegel* och sedan omarbetat dem efter de aktuella barnens ålder. Vi har sedan omarbetat frågorna igen för att arbeta efter Chambers (1993) ”jag undrar” modell gällande boksamtal. I samråd med barnens ordinarie lärare valde vi sedan att lägga allt arbete med sagan på barnens första arbetspass då de är som piggast denna tid på dagen.

Boksamtal 1

Vårt första boksamtal hade vi torsdagen den 19 april 2007. Vi hade då läst 3 dagar och var inne på vårt fjärde högläsningstillfälle. Vi kom till klassrummet lite tidigare denna morgon för att vara i tid och se över våra frågor som vi skulle ta upp med barnen. Lektionen börjar sedan som vanligt kl. 8 och barnen sätter sig i läshörnan då de vid detta laget är väl inkörda på denna morgonrutin. Vi börjar sedan med att som vid ett vanligt högläsningstillfälle låta barnen berätta vad som hänt i boken tidigare. Vi läser sedan i ca 10 minuter. Vi kortade ner läsningen då vi ansåg att barnen inte skulle orka ha boksamtal efteråt om de fick sitta still för länge. När vi läst färdigt sitter vi kvar i ringen och en av oss börjar med att ställa en av de fem i förhand utvalda diskussionsfrågorna (se fråga 1-5, bilaga 2). Samtidigt sitter den andra av oss med som stöd och observatör. Vi tycker att det gick mycket bra och diskussionen flöt på bra. Barnen hade mycket åsikter och var ivriga på att få berätta vad just de tyckte. Tidsmässigt tycker vi det var lagom att läsa ca 10 min och låta diskussionen ta längre tid.

Boksamtal 2

Vi träffades i klassrummet den 24 april 2007 för vårt andra boksamtal. Även denna gång träffas vi lite tidigare för att prata ihop oss och titta över de resterande diskussionsfrågorna (se fråga 6-10 bilaga 2) som vi skall ta upp vid detta tillfälle. Det ringde sedan in för barnen och de kom som vanligt och satte sig i läshörnan. Barnen fick även denna gång återberätta vad som hänt i boken tidigare. Efter detta läste vi ur boken ca 10 minuter för att sedan diskutera kring de i förväg utvalda frågorna. Denna gång växlar vi båda pedagoger roller så den som var samtals ledare förra gången nu var observatör och stöd. Diskussionen rullar på och då det skett en sak i boken som precis även skett i den aktuella barngruppen spinner vi vidare på det. Detta gäller hur man bjuder in kompisar till kalas, alla, några eller alla utom två. Detta var en situation som huvudpersonen Betty råkade ut för i boken och även några barn i den aktuella

klassen. Vi ansåg det vara ett bra tillfälle att ta upp detta. Diskussionen flöt på och vi avrundade den efter 20 min då barnen var trötta och okoncentrerade.

Boksamtal 3

Det var den 27 april 2007. Vi skulle ha ett längre pass igen på morgonen och träffades i tid. Barnen kommer in i klassrummet och det märks att de vet vad som komma skall. De går direkt till läshörnan och väntar ivrigt på att vi ska sätta igång för de vill så gärna höra slutet på boken. Barnen sammanfattar kortfattat vad som skett i kapitlen under gårdagens läsning. De väntar sedan på att få höra fortsättningen. Vi sätter sedan igång och läser, i ombytta roller ännu en gång. Efter detta när boken nu har blivit utläst är det dags för diskussioner och vi frågar barnen om vad de tyckte om boken, vad de tyckte om slutet och det som hände där. Vi avslutar diskussionen och barnen går ut på rast.

Sedan låter vi dem vila över helgen och även två lov dagar i samband med detta. Detta för att låta boken sjunka in ordentligt hos barnen. Den 2 maj 2007 återknyter vi med barngruppen på samma morgonpass, och samma tid som tidigare. Men denna gång utan bok och enbart med lite diskussionsunderlag (se bilaga 7). Detta för att få barnen att tänka till om vad de tyckte om boken som helhet, dess karaktärer och händelserna. Vi började med att samlas i läshörnan på morgonen eftersom att det var där vi tidigare varit när vi diskuterat boken. Vi lyfte lite frågor och barnen diskuterade med oss och med varandra. Lektionen avslutades och barnen gick på rast.

3.7.3 Värderingstillfälle 2

Fredagen den 4 maj genomförde vi värderingstillfälle två. Innan detta tillfälle hade vi förberett oss genom att titta på filmen från värderingstillfälle 1. Vi hade studerat vilka barn vi ställde följdfrågor till och noterade detta för att kunna ställa följdfrågor till samma barn denna gång. Vi var också medvetna om på vilket sätt vi ställer dessa frågor och hur vi ibland leder barnen för mycket. Detta hade vi i beaktande innan vi började värderingstillfälle två. En annan förberedelse var att skaffa en filmkamera som vi testfilmade med för att kontrollera att allt fungerade som det skulle. Vi tog även med oss extra batterier och extra inspelningsband för att vara beredda på alla eventualiteter. Våra värderingsfrågor lästes även igenom några extra gånger för att vara väl repeterade. Då detta var andra gången vi skulle göra detta så kände vi oss säkrare med vad vi skulle göra.

Vi valde att även här genomföra sessionen på morgonpasset, detta för att barnens klassansvariga pedagog hade påpekat att det kunde vara bästa tillfället för då var barnen som piggast och hade bäst koncentration. Denna morgon träffades vi tidigare i klassrummet, för att även denna gång se över vilka kameravinklar som var bäst fungerande och enklast genomförbara. Förflyttning av några barn för att få med alla på filmen skedde även vid detta tillfälle. Även denna gång skulle den ordinarie pedagogen filma åt oss och vi gick tillsammans igenom kameravinklar och omplacering av barn. Sedan ringde det in för barnen och deras skoldag tog sin början. Barnen kom in i klassrummet och satte sig på sina platser. De hade blivit informerade dagen innan om att de skulle bli filmade så det var förberedda på situationen. Denna dag börjades med en förklaring om vad vi skulle göra och vi frågade barnen om de kom ihåg hur vi gjorde sist. Vi förtydligade sedan hur värderingsövningen skulle gå till, att det först skulle ställas frågor och barnen skulle svara genom att räkka upp handen om dom höll med i påståendet och om de inte höll med skulle de inte göra någonting alls utan bara sitta stilla som vanligt och blunda. Det betonades att det var viktigt att barnen blundade hela tiden, detta för att de ska svara som just de känner inte som kompisarna.

Barnen satt som vanligt i sina bänkar och även denna gång fick vi ändra om på några elever för att alla skulle komma med på filmen. Vi började sedan med våra två test frågor för att se om barnen verkligen förstod hur de skulle göra. Dessa frågor gick även denna gång mycket

bra och barnen förstod precis hur de skulle göra. Sedan fortsatte övningen genom att det ställdes de följande 5 ordinarie frågorna. Denna första del av värderingsövningen gick mycket bra, barnen visste precis hur de skulle göra och det märktes att de gjort denna övning vid tidigare tillfällen. Vi fortsatte sedan med att förklara hur rörelsefrågorna skulle gå till. Då den ordinarie pedagogen filmade så kunde vi båda vara aktiva under själva värderingsövningen även denna gång. Här förtydligades det för barnen att i de följande frågorna skulle de ställa sig hos den ena av oss, om dom håller med i påståendet, och hos den andra om den inte håller med. Om de är osäkra får de ställa sig i mitten. Barnen förstod och det ställdes två testfrågor för att säkert se att de hängde med. Vi ställde sedan frågorna och när barnen gjort sitt ställningstagande valde vi sedan ut de barn som i förväg noterats, som fick redogöra för sitt ställningstagande. Denna gång var barnen lugnare och inte lika röriga som vid första tillfället, det märktes att de visste vad som skulle ske och var tryggare i det.

3.8 Dataanalys

Några dagar efter filmsession 1 satte vi oss ned och tittade på filmen utan att anteckna utan bara titta hur barnen och vi själva agerade. Sedan tittade vi en gång till för att göra anteckningar om vad vi behövde tänka på tills filmsession 2. När vi tittade här började vi göra olika listor, upprädningslistor där vi skrev ned vem som svarade vad eller vem som stod var. Efter första omgången med anteckningar kom vi då fram till en mängd papper utan något egentligt sammanhang. Det var bara en massa papper med namn, nummer och kommentarer. Vi insåg här att vi var tvungna att organisera oss lite om vi skulle få fram några vettiga resultat ur denna undersökning. Vi var helt enkelt tvungna att organisera oss för att förstå något själva. Som följd av detta virrvarr satte vi oss ned och tittade på de olika listor vi hade framför oss och vi valde sen ut två stycken som vi kunde ha som mallar. Den ena "listan" vi valde att använda oss av A4- ark där vi hade målat upp barnens placering i klassrummet. Sedan valde vi att numrera dessa så att barnen då direkt fick en siffra istället för ett namn så att vi lättare kunde arbeta efter sekretessreglerna. Sedan satte vi oss med detta papper båda två och kollade ännu en gång på filmen och markerade helt enkelt ett ja eller ett nej i den rutan där det fanns ett nummer för att dokumentera barnens svar vid första omgången av de stillasittande värderingsfrågorna.

Vi valde ett annat tillvägagångssätt för att dokumentera vad barnen tog för ställningstagande vid rörelsefrågorna. Då startade vi med att först skapa A4-papper för varje fråga (tre frågor) på detta papper fanns det rutor markerade med de svarsalternativ som barnen fick under övningen. Sedan började vi vid första observationen att bara markera var barnen ställde sig, inget annat. Även här skrev vi ner barnen som siffror istället för med namn. Vi gjorde båda dessa anteckningar på skilda papper för att sedan kunna jämföra våra anteckningar så att vi var säkra på att vi sett samma sak. När vi markerat var barnen ställt sig började vi sedan om med att se på filmen för att nu dokumentera de kommentarer barnen fällt vid övningen. Dessa kommentarer dokumenterades på samma A4- papper som vi använt oss av för att markera var de ställt sig.

Under boksamtalen gjorde vi anteckningar som vi sedan kunde ha som stöd i vår analys. Dessa anteckningar skrevs ner i vanliga block under tiden som samtal skedde kring boken. Allt som sades skrevs inte ned men de kommentarer som vi båda hört och kommit ihåg dokumenterades och sammanställdes senare på ett papper där datum för boksamtal fanns med och sedan de kommentarer eller diskussioner som uppstått.

Inför filmsession 2 tittade vi igenom film 1 för att kunna se vilka barn vi ställt följdfrågor till då för att kunna ställa frågor till samma barn filmsession 2, för att på detta sätt kunna dra några slutsatser. Dessa barns namn skrevs ner efter de frågor som vi skulle ställa nu ännu en gång så att den av oss som ställde frågorna inte skulle glömma bort att fråga just dessa barn.

Efter den andra filmningen satte vi oss ned med den andra filmen för att observera och dokumentera det som skett med samma listor som vi använt oss av vid första observationen och analysen av den första filmen. Sedan förde vi in resultaten, de listor vi fått från både värderingstillfälle 1 och värderingstillfälle 2, i datorn för att kunna ställa dem mot varandra för att se vilket resultat vi skulle få fram av skillnader eller likheter från värderingstillfälle 1 och värderingstillfälle 2. Allt detta material som vi samlat in och de resultat som vi fått fram genom att genomföra, observera och sedan analysera har sammanfattats i diagram och sexfältare i vår resultat del. För att värna om barnens anonymitet numrerade vi varje barn från 1-16. Vi gjorde sedan ett protokoll där vi kryssade i en ja ruta eller en nej ruta beroende på barnens svar. Vi markerade också i protokollet om det var en pojke eller flicka för att på så sätt kunna utläsa en eventuell skillnad mellan könen. Vi arbetade sedan på samma sätt med filmning 2. Resultaten förde vi sedan in i ett excelprogram för att sedan omvandla svaren i form av diagram. Då denna undersökning bygger på en jämförelse av barnens ställningstagande mellan värderingstillfälle 1 och värderingstillfälle 2 fick vi ett bortfall på sammanlagt 4 barn. Ett barn deltog inte alls då föräldrar sagt ifrån, tre barn var borta vid något av dessa tillfällen och deras svar kan därför inte användas. Slutligen baserar sig vår undersökning alltså på 12 barn vars ställningstagande vid de båda tillfällena kan utläsas i diagrammen och sexfältarna.

För att lättare se skillnaden mellan V.1 och V.2 i diagrammen valde vi två geometriska figurer, kvadrat för värderingstillfälle 1-V.1 och triangel för värderingstillfälle 2- V.2. V1 fick sedan en mörk färg, blå, på linjen och V.2 en ljusare, rosa, detta för att kunna se skillnad även i svartvitt. Linjerna syns då som en mörk respektive ljus linje. Efter att ha provat oss fram med olika diagram valde vi slutligen linjediagram då vi tycker det är lättare att se skillnad mellan V.1 och V.2 med hjälp av just linjer. Vid dessa frågor satt barnen i sina bänkar och blundade och räckte upp handen då de svarade JA och satt stilla som vanligt om de svarade NEJ. Dessa svar har sedan fått värde 1 och 2 i diagrammen.

Vi valde att göra sexfältare för att lättare kunna påvisa barnens ställningstagande vid rörelsefrågorna. Vid dessa frågor fick barnen tre alternativ att ta ställning kring, *säga till, mittemellan, titta på*. Vi ville också förtydliga att barnen fick stå mellan de olika ställningstagandena. Detta ifall de var osäkra eller kände lite av varje, eller mer åt ett håll. Dessa barn har redogjort för sitt ställningstagande och det beskriver vi också under respektive sexfältare. När vi sammanställde våra anteckningar från observationen av filmen såg vi att det fanns en markant skillnad mellan flickors respektive pojkars svar i rörelsefrågorna. Vi valde därför att markera detta genom att ge flickornas svars prickar en ljus färg och pojkars en mörkare. I prickarna står F för flicka och P för pojkar. För att påvisa om det skett en ändring i något barns svar från V.1 till V.2 så har vi markerat förflyttningen med en pil.

3.9 Forskningsetiska principer

Vi har under utförandet av detta arbete följt de forskningsetiska principer som finns. De fyra allmänna huvudkrav på forskning som finns enligt Vetenskapsrådet (1990) är *informationskravet* som innebär att man ska delge de berörda av forskningen om forskningens syfte och vilka villkor som gäller för deras deltagande. Vi har således informerat alla berörda lärare, elever med föräldrar om detta (se bilaga 1). Det andra kravet är *samtyckeskravet* som innebär att varje respondent i den aktuella undersökningen har rätt att själv avgöra om man vill medverka eller inte. De kan också avbryta sitt deltagande när de vill. Vi klargjorde detta för berörda i vårt missivbrev. (se bilaga 1) Det tredje kravet är *konfidentialitetskravet*, som innebär att man som forskare ska se till att deltagarnas säkerhet (dvs. personuppgifter) skyddas från obehöriga. Vi har i vår undersökning valt att numrera eleverna för att de inte ska kunna identifieras. Det fjärde kravet är *nyttjandekravet* där vi som forskare endast använder oss av våra insamlade datamaterial i vårt examensarbete och ingen annanstans. Efter vår analys av filmen skall den förstöras.

3.10 Reliabilitet och validitet

Enligt Denscombe (2000) innebär en hög reliabilitet att man kan utföra en och samma mätning gång på gång utan att det uppstår variationer. Reliabilitet används oftast i kvantitativa metoder, på grund av detta har vårt arbete en låg reliabilitet eftersom det är en kvalitativ undersökning och det då är svårt att undvika variationer. Validitet innebär enligt Denscombe (2000) att de data och metoder man använt sig av i sin undersökning är ”riktiga”. Med detta menar han att validitet handlar om *”i vilken utsträckning forskningsdata och metoderna för att erhålla data anses exakta, riktiga och träffsäkra”* (Denscombe (2000) s. 283). Han lyfter fram flera sätt man kan använda sig av för att kontrollera resultatens validitet. Dessa sätt kommer vi att lyfta fram och förklara hur vi uppfyller dessa då vi anser att vårt arbete har en hög validitet.

- Slutsatserna i arbetet ska svara på de frågeställningar som ställs. Detta anser vi att vi uppfyllt i vårt arbete.
- *”har forskarens jag erkänts som en influens i forskningen, men inte som en anledning till snedvriden eller ensidig rapportering?”* (Denscombe (2000) s. 251). Vi har konstaterat och diskuterat att vi påverkat vår undersökning i den mån att vi varit deltagare och även att en av oss känner till respondenterna sen tidigare. När vi analyserat vårt resultat har vi varit så objektiva som möjligt och även analyserat vår egen påverkan på respondenterna.
- Vid val av undersökningsenhet ska det tydligt redovisas på vilka grunder detta har skett. Detta anser vi ha uppfyllt då vi väl genomgående påvisat hur vi gjort vårt urval.
- Har tänkbara alternativa förklaringar undersökts? Detta krav har vi uppfyllt i vår analysdel då vi berör andra infallsvinklar och möjliga förklaringar till de resultat vi funnit.
- I arbetet ska man se huruvida resultaten och slutsatserna stämmer överens med tidigare kunskaper inom området. Vi har i vår litteraturred lyft fram tidigare forskning som berört sagan som pedagogiskt verktyg, och vi har jämfört dessa med våra slutsatser och funnit att de stämmer överens.

4. Resultat

Vi redovisar nedan vårt resultat från våra värderingsövningar i form av diagram och sexfältare.

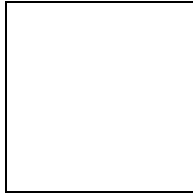
4.1 Diagram- värderingsfrågor, stillasittande

Nedan följer resultatet av de ”stillasittande” värderingsfrågorna (se bilaga 3, fråga 1-5) från värderingstillfälle 1 och värderingstillfälle 2 i form av linjediagram.

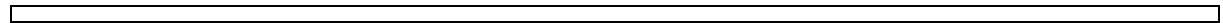
Värderingstillfälle 1/filmningen – V.1

Värderingstillfälle 2/filmningen – V.2

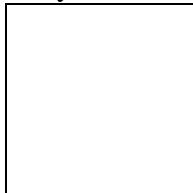
1. Var du nervös när du började skolan?

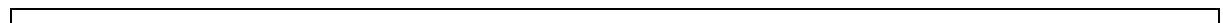
I diagrammet ovan kan man se att majoriteten av barnen har svarat samma sak vid V1 och V.2. Det var tre barn som svarade annorlunda vid de olika tillfällena. Majoriteten svarade att de var nervösa. Det var bara pojkar som ändrade sitt svar.

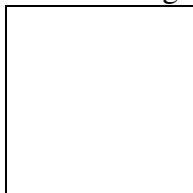
2. Tycker du det är lätt att få kompisar?

I diagrammet ovan ser man en tydligare spridning på barnens svar vid de båda tillfällena. Vid V1 svarade 8 barn ja och 4 barn nej. Vid V.2 svarade 5 barn ja och 7 barn nej.

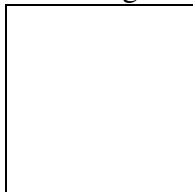

3. Har du någon gång varit elak?

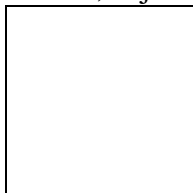

I diagrammet ovan svarade 7 barn ja och 5 barn nej vid V.1. Vid V.2 svarade 8 barn ja och 4 barn nej.

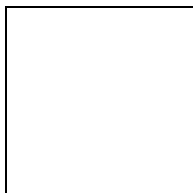
4. Har någon varit elak mot dig någon gång?

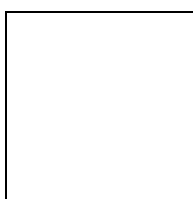
Här svarar majoriteten av barnen ja vid båda tillfällena. Endast 1 pojke ändrar sig från V.1, ja till V.2, nej.

5. Skulle det vara bra om alla människor såg likadana ut?

Här ser man tydligt att det inte finns någon skillnad i barnens svar. Alla barnen svarade nej vid båda tillfällena.

4.2 Resultatsammanfattning diagram

De resultat som man kan utläsa från de fem diagrammen som representerar de sammanfattade resultaten från de stillasittande övningarna är att vid fråga 1, 4 och 5 svarar majoriteten av barnen samma sak vid värderingstillfälle 1 och värderingstillfälle 2. Vid fråga 2 och 3 är svaren mer olika vid V1 och V2. Genomgående i alla fem frågor är att de barn som ändrar sina svar är pojkar. Det är en och samma flicka som svarar olika vid två tillfällen.

Diagram 1 säger att majoriteten av barnen svarar att de var nervösa när de började skolan, detta vid både V1 och V2. Här var det tre pojkar som ändrade sitt svar från att de var nervösa(V1) till att de inte var nervösa(V2).

I diagram 2 kan man se att fler barn svarar att det är lätt att få kompisar vid värderingstillfälle 1 medan vinden vänder och vid värderingstillfälle 2 svarar istället fler barn att det inte är lätt att få kompisar.

Diagram 3 visar oss att vid både V1 och V2 svarar majoriteten av barnen att de någon gång varit elak, samtidigt som fem barn ändrar sin ståndpunkt från V1 till V2 så förblir resultaten i princip de samma. Alla tolv barn som deltog i undersökningen svarar vid fråga 4 att någon varit elak mot dem någon gång. Den enda förändringen som sker mellan V1 och V2 är att en pojke ändrar sitt svar till att ingen varit elak mot honom någon gång (V2).

Vid fråga 5 visar diagrammet att alla barn vid V1 och V2 svarar att de inte skulle vara bra om alla människor såg likadana ut. Inga förändringar sker mellan de olika värderingstillfällena.

Sammanfattningsvis kan man i diagrammen se en viss skillnad mellan de olika tillfällena men majoriteten svarar samma sak vid värderingstillfälle 1 och värderingstillfälle 2. Det vill säga att man kan inte se någon stor förändring mellan de två tillfällena.

4.3 Sexfältare- värderingsfrågor, rörelse

Nedan följer resultatet av "rörelse" värderingsfrågorna (se bilaga 3, fråga 6-8) från värderingstillfälle 1 och värderingstillfälle 2 i form av sexfältare.

6. Om du ser att någon blir retad, brukar du säga till då eller tittar du på?

(Säga till/ mittemellan, titta på)

I denna sexfältare kan man se att vid båda tillfällena ställer sig alla flickor vid, *säga till* och majoriteten av pojkarna ställer sig, *mittemellan*.

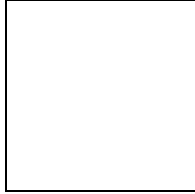
Efter vår observation av filmning V.1, så har vi sett att alla pojkar först går till, *säga till*, men sedan flyttar sig P8 med kommentaren "Jag står förresten i mitten" och alla andra pojkar följer efter. Vid observationen av V.2 ser vi även att P8 kan ha en påverkan då han först av alla går till *mittemellan* och majoriteten följer efter. Det är en pojke, P3, som flyttar sig från V.1, *mittemellan* till V.2, *titta på*.

7. Om du och din kompis är ute på rast och din kompis retar någon. Vad skulle du göra då?

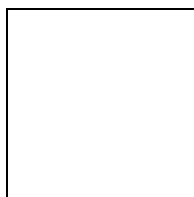
(Ingenting/mittemellan, säga till)

I denna sexfältare kan man se att vid V.1 står alla flickor vid, *säga till*, även två pojkar står där. 5 pojkar står vid, *mittemellan* och ytterligare en pojke står mellan, *säga till* och *mittemellan*. Anledningen till P6 placering är följande kommentar från filmningen (V.1): *Jag säger oftare till än gör ingenting*. Vid V.2 kan man se att alla flickor står kvar vid, *säga till* och har alltså inte ändrat sitt ställningstagande. I pojkskaran som står vid, *säga till* har det kommit en till som har flyttat sig från V.1, *mittemellan* till V.2, *säga till*. Pojken som vid V.1

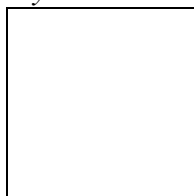
stod mellan, *säga till* och *mittemellan* har förflyttat sig så att han vid V.2 står mellan, *ingenting* och *mittemellan*. P6 kommentar till sitt ställningstagande vid V.2 var följande: *Jag gör oftare ingenting än säger till*. Även vid denna övning faller P8 en kommentar ” *Jag står lite mera här...*”(visar kroppsligen) och majoriteten av pojkar följer efter. F7 har inte ändrat sitt ställningstagande men man kan se en skillnad i hennes svar på följdfrågor vid de olika tillfällena om vem de skulle säga till. Vid V.1 svarade hon ”*Jag säger till mamma om man är hemma*” och vid V.2 svarade hon ”*jag säger till kompis*en.” Några kommentarer från P1, P9 och P8 var både vid V.1 och V.2 ”*Ibland säger jag till och ibland tittar jag på*”.

8. Om du blir retad, hur känns det för dig då?
(glad , som vanligt, ledsen)

Man kan i denna sexfältare utläsa att alla flickor svarat, *ledsen* vid båda tillfällena medan pojkarna är mer utspridda. Dock är det endast en pojke som har ändrat sitt ställningstagande från V.1, *som vanligt* till V.2, *glad*. Vi frågade P10 om han kunde förklara hur det kom sig att står där han står och vi fick då följande svar: *Man känner sig som vanligt, blir lite ledsen*. Då fick han följande kommentar av oss: Där du står nu står man om man blir, *glad*. Då svarade han att han blev, *glad*. Vi frågade P1 och P9 hur det kom sig att de stod där de stod och fick då till svar av P1 (V.1) *"Jag blir glad om någon retar mig"* och av P1 (V.2) *"Jag blir glad som bara den, jag skrattar ihjäl mig."* P9 svarade bara vid V1 och då sa han *"När någon retar mig går jag bara därifrån, känns som vanligt"*. Vid V1 svarar P8 *"jag blir lite ledsen och lite som vanligt"*. Sedan svarar P6, P11 och P4 på samma fråga om hur det känns att de *"tycker som P8"*. Detta fenomen upprepade sig även vid V.2 med samma barn.

4.4 Resultatsammanfattning sexfältare

De resultat som man kan utläsa från sexfältarna som sammanfattar det som vi har fått fram vid rörelsefrågorna är att det inte sker några stora förändringar från värderingstillfälle 1 till värderingstillfälle 2.

Man kan i dessa tre sexfältare se att flickorna vid fler tillfällen svarar det mer "etiskt" rätta svaret medan pojkarna håller sig till svar som är mer ett mellanting, utan att behöva ta en klar ställning. De förändringar som sker mellan V1 och V2 utgörs av förändringar bland pojkarna. Det är ingen flicka som byter ställningstagande från V1 till V2.

Vad man mer kan se i dessa tre sexfältare är att flickorna alla tre gånger svarar i samlad trupp, medan pojkarna svara mer i spridda skaror.

Sammanfattningsvis kan man genom sexfältarna se att ingen stor förändring skett mellan värderingstillfälle 1 och värderingstillfälle 2. Man kan även se att det är pojkarna som står för förändringarna som sker i dessa rörelsefrågor.

5. Analys

Som vi nämnt tidigare har vi funnit tre centrala kodord, *moralfostran*, *värdegrund* och *samtal*. Dessa begrepp arbetar vi efter då vi analyserat vårt resultat med litteraturen.

Moralfostran

Vid de ”*stillasittande*” frågorna då barnen bara hade sig själv att tänka på kan man se att deras svar är mer spridda och varierande från värderingstillfälle 1 till värderingstillfälle 2. Resultatet av den övningen visar att de har mera insikt om vad andra gör mot dem än vad de själva gör. Detta syns speciellt i fråga 3 och 4. Nu efteråt då resultaten analyserats kan man se att våra ”*stillasittande*” frågor mer kan ses som insiktsfrågor kopplade till vad som sker i boken, *Bettys spegel*, än frågor som i klartext handlar om vänskap. Man kan också se genomgående i alla fem frågor att de barn som ändrar sina svar är pojkar. Orenius (2001) är en av dem som menar att etik är något som är personligt och att det bygger på en egen inre uppfattning. Vidare skriver författaren att enligt läroplanen ska varje elev ”*utveckla sin förmåga att göra medvetna etniska ställningstagande*”. Lindell och Hartikainen (2001) menar att läroplanernas formuleringar är alltför abstrakta och svåra att omsätta i praktiken och det är varje skolas uppgift att göra det. Enligt Berem (2000) är det varje lärares uppgift att förverkliga läroplanens mål, där moralisk fostran ingår. Han menar att det är viktigt att man som pedagog är reflekterande över sina egna värderingar för att på bästa sätt få eleverna att utveckla sin egen moral. Efter att ha analyserat de ”*stillasittande*” frågorna och de svar som barnen har gett kan man se att det är som Orenius (2001) skriver att etik är personligt och bygger på en egen inre uppfattning.

I ”*rörelsefrågorna*” kan man se att flickorna oftast svarar mer ”etiskt” rätt och visar ett tydligare ställningstagande, medan majoriteten av pojkarna väljer ett mellanting. Man ser också att det bara är pojkar som ändrat sitt ställningstagande från V1 till V2, flickorna svarar likadant vid båda tillfällena. Detta kan vara en följd av en pojke som har ett stort inflytande på de andra pojkarna i klassen. Efter att ha analyserat resultaten kan man se att han vid flera tillfällen valde att ställa sig i mitten och majoriteten av pojkarna då följde efter. Denna pojke fällde ofta en kommentar som vi inte hörde eller såg förrän i efterhand då vi observerade filmerna. Thorsen och Olivestam (1991) menar på att barn är etiska modeller för varandra och har därför stor påverkan på varandra. Författarna påvisar hur ett maktspel kan pågå i klassrumssituationen utan att man som lärare vet om eller märker det. Etik och moral finns alltid med och förändras och omformas i samspel med andra, enligt Thorsen och Olivestam (1991).

En anledning till att det är flickor som i vår undersökning väljer det ”etiskt” rätta svaret kan vara som Johansson (2001) skriver, att barnen blir påverkade beroende av vart de befinner sig i sin utveckling. Detta genom att barn längre fram i sin utveckling frigör sig från sina vänners påverkan för att på så sätt utveckla en egen individuell moral. Piaget menar att barns egen utveckling av sin inre moral knappt kan uppfattas före åtta års ålder. Han menar även att yngre barns moral är bestämd av vuxna och barn vill då gärna göra dem till viljes.

Vår vision om moralfostran är att det är en form av värdegrund där det ena är beroende av det andra för att finnas till.

Värdegrund

Syftet med detta arbete var att undersöka hur sagan fungerar som pedagogiskt verktyg i värdegrundsarbete. Lindell och Hartikainen (2001) skriver att det är lärarens uppgift att förmedla det som står i läroplanen. De skriver att läroplanen är luddigt formulerad och svårtolkad vilket leder till att varje enskild pedagog tolkar denna efter eget huvud. Detta är något som är genomgående i undervisning i skolan. All undervisning färgas av pedagogernas

bakomliggande syften. Vi uppmärksammade detta då vi analyserade filmningarna som påvisade hur vi som pedagoger arbetade med barnen under våra värderingstillfällen.

Zackari och Modigh (2002) beskriver vikten av de relationer människor emellan som finns, behandla andra som du själv vill bli behandlad. De barn vi arbetat med i denna undersökning påvisade under de stillasittande frågorna, (de frågor som handlade om barnen hade varit elaka mot någon eller om någon vart elak mot dem) att de var väl medvetna om vad andra gjorde mot dem medan deras självinsikt vad de gjorde mot andra inte var lika stor.

För att kunna påverka barnen och deras moraluppfattning/värdegrund krävs det att man arbetar med ämnet och i detta fall valde vi samtalet, det som vi uppfattat som det bästa tillvägagångssättet.

Samtal

När vi genomförde vår undersökning arbetade vi både med högläsning och boksamtal. Vi anser detta vara bra metoder för att hjälpa barnen att få bearbeta innehållet i den aktuella boken. Dominkovic, Eriksson och Fellenius (2006) talar om hur ett innehåll i en saga kan få nya dimensioner genom att ha ett bra samtal efter högläsning. Vi kan nu se att barnen under boksamtalen ville ifrågasätta och diskutera det som skett i boken. Ekelund (2007) skriver att barn behöver diskutera och samtala för att utvecklas, han menar att det är lättare att associera till någonting man känner själv eller har upplevt när man får en bok berättad för sig. Författaren påvisar hur man i samtalet kring det lästa kan lära sig nya saker, bearbeta sina känslor och även utveckla nya tankar. När barn samtalar med andra skapas möjligheter att se nya saker som skett i berättelsen, som Ekelund (2007) skriver så skapar man förståelse tillsammans med andra. Olsson (1998) betonar också vikten av samtal och diskussion för en positiv utveckling av grundläggande värden hos barnen.

Pramling, Asplund Carlsson och Klerfelt (1993) menar att barn lär sig genom att lyssna, bearbeta och diskutera. De skriver även att det är viktigt att man som pedagog arbetar för att få barnen att uttrycka sig i tankar och funderingar gällande den aktuella sagan. Collste (1996) menar att det är viktigt att man som pedagog förmedlar till barnen att allt kan förändras allt eftersom man får nya erfarenheter och kunskaper. Det vill säga att när man tar en etisk ståndpunkt bör man vara öppen för diskussion och omprövning.

När vi arbetade med våra boksamtal så valde vi att arbeta efter Chambers (1993) ”jag undrar” metod. Vi formulerade våra frågor så att de passade in i mallen vilket vi anser blev ett bra tillvägagångssätt. Vi valde att koncentrera oss på dessa metoder då vi anser att de var bäst anpassade till de tidsmarginaler vi hade att rätta oss efter. Vi är väl medvetna om att det finns många fler metoder för att bearbeta innehållet i en saga och det skulle vara intressant att arbeta med flera olika under en längre tidsperiod. Några metoder vi fick ta del av var ibland annat de arbeten vi läst av Aava och Olsson (2003) och även i arbetet av Asplund & Berglund (2006). Vi valde att inte arbeta som de men att ta del av deras erfarenheter.

Kom hönan före ägget? Vi har här ställt upp de kodord som vi uppfattat som centrala i vår undersökning i en viss ordning men vi vill här påvisa att alla tre kodord, *moralfostran*, *värdegrund och samtal* är en del av en cirkel där det ena kräver det andra.

6. Diskussion

6.1 Resultatdiskussion

Vi har delat in vår resultatdel efter våra tre kodord, *moralfostran*, *värdegrund* och *samtal*. Vi har sedan kopplat dessa till våra frågeställningar, som vi där besvarar. Vi har valt att i diskussionen börja med *värdegrund*, sedan *samtal* och avslutningsvis *moralfostran*. Detta för att de hör ihop med våra frågeställningar som vi vill besvara i denna ordning. Vi vill även här påvisa att dessa kodord är delar av en cirkel som alla hör ihop med varandra men vi har här valt att skriva isär dem för att tydliggöra den röda tråden för läsaren.

Värdegrund, Vilka uppfattningar har eleverna om vänskap?

I detta arbete har vi sökt svar på de frågeställningar vi hade innan vi startade vår undersökning. Vårt syfte med detta arbete var att se hur sagan kan fungera som verktyg i undervisningen, och i detta arbete kopplat till värdegrunden. Genom att vi startade med att ställa värderingsfrågor till den utvalda klassen innan vi började vårt arbete med sagan fick vi veta vad barnen hade för värderingar och åsikter gällande vänskap. Efter att ha analyserat resultaten kan man se att det är lättare för barn att se vad andra gör mot dem än vad de själva gör mot andra. Detta kan bero på att små barn inte har utvecklats färdigt eller fått full insikt om vilka konsekvenser deras handlingar får. Som Piaget nämner när han talar om etik och moralutveckling så beter sig barnen olika beroende på var de befinner sig i sin utveckling.

Vi kan nu se att våra stillasittande värderingsfrågorna kunde ha formulerats annorlunda för att vi lättare skulle kunna utläsa något resultat. Vi anser dock att det är viktiga frågor att ha med då de får barnen att tänka efter om vad de känner inuti sig själva.

I vår resultatdel kan man oftare se att flickornas svar är mer ”etiskt” rätt. Detta kan även här bero på det som Piaget menar om att barn utvecklas olika, flickor kan ha kommit längre i sin utveckling och frigjort sig från sina kompisars påverkan och istället skapat sig en egen uppfattning. Det kan också vara så att de inte alls har frigjort sig utan svarar vad de tror förväntas av dem. I vår observation och analys av filmen kunde vi inte se att det var någon av flickorna som styrde, därför tror vi inte att det är som i pojkarnas fall där man på filmen tydligt kan se hur en pojke styr och blir modell för de övriga pojkarna. Thorsen och Olivestam (1991) tar upp just detta, hur barn blir etiska modeller för varandra. Det har en positiv och en negativ sida och i vårt fall var det negativt då vi var ute efter varje barns enskilda värdering. Detta, att denna pojke styrde är liksom Thorsen och Olivestam (1991) menar ett spel som pågår och då vi hade tillfälle att observera filmning vi gjort så kunde vi upptäcka detta.

Samtal, Vilka hinder och möjligheter finns för att genomföra saga som aktivitet?

Sagan som verktyg i värdegrundsarbete är ett verktyg som vi anser att man kan använda sig av. Som med alla ”verktyg” finns det alltid både positiva och negativa sidor med det. Att arbeta med högläsning och boksamtal får i gång den stora gruppen i diskussion vilket är positivt samtidigt som den enskilda individen kan försvinna i mängden vilket kan vara negativt. Det är här viktigt att man som pedagog är med och dirigerar i samtalen och diskussionerna för att alla ska få ta del av och vara en del av dem. Vi har i vårt resultat sett att barnen blev engagerade och ville prata om och diskutera sagan. Vi kunde även se att de kopplade saker som sker i boken med saker de själva upplevt. Detta är något som Ekelund (2007) lyfter upp. Han menar att när man får en bok uppläst för sig kan man förknippa detta till något man själv varit med om, funderat över eller känslor som finns inom en för tillfället.

Så här i efterhand kan vi se att vi kunde ha använt oss av flera olika metoder i arbetet med sagan som pedagogiskt verktyg. Som vi nämnt tidigare valde vi att ta del av andras sätt att arbeta men valde högläsning och boksamtal för att det passade bäst praktiskt, planerings- och tidsmässigt. Just detta att pedagoger kan arbeta väldigt olika med samma material lyfter även författarna Mårtensson och Nilsson (2006) upp. En annan författare som tar upp exempel och lektionstips är Olsson (1998) han beskriver hur man kan arbeta praktiskt mot mobbing. Ett av

dessa är högläsning och samtal kring det lästa och dess betydelse i arbetet med värdegrunden. Han menar att samtalet och dialogen mellan människor är avgörande för en positiv utveckling av grundläggande värderingar. Detta är också något som Zackari och Modigh (2002) tar upp.

De hinder vi funnit i arbetet med sagan som aktivitet är att det kan vara svårt att fånga hela barngruppen när man har högläsning och boksamtal. Samtidigt ser vi det som en möjlighet då man kan få de barn som inte riktigt förstod boken under högläsningen att förstå genom att lyssna och delta i diskussionen under boksamtalet. En annan möjlighet som vi kan se nu efter arbetet med sagan är att man som pedagog arbetar med mindre barngrupper och med olika former av litteratur anpassad efter deras behov. Detta kan också vara ett hinder då det krävs resurser i form av tid och pedagoger.

Moralfostran, Vilka förändringar sker av elevernas uppfattningar om vänskap efter sagan som aktivitet?

Det syns ingen markant skillnad i barnens svar vid "rörelsefrågorna" från värderingstillfälle 1 till värderingstillfälle 2. Detta tror vi kan bero på att arbetet med värdegrunden och sagan som vi utfört kräver tid. Undersökningen vi gjort utfördes under några få veckor och vi tror att för att kunna se tydliga förändringar hos barnen krävs en längre tidsperiod. Vi ser ett resultat i att processen fungerade men att det kräver längre tid för att se klara förändringar. Detta som vi arbetat med är något som mognar in med tiden hos barnen och kräver olika lång tid för olika individer att bearbeta. Orenius (2001) skriver att etik bygger på en egen inre övertygelse och är personligt.

Vårt konstaterande efter genomförandet av denna undersökning är att det skedde under en kort period. Hade vi haft mera tid, något som vi anser vara en avgörande faktor i arbetet med värdegrunden, skulle vi kanske fått fram andra resultat då barnen haft mer tid att bearbeta och låta arbetet sjunka in. Thorsten och Olivestam (1991) lyfter också upp detta och menar även att förändring och omformning av etik och moral pågår ständigt i samspel med andra. Men vi arbetade utifrån de resultat vi fått fram med en medvetenhet om att det skedde under en kort period av barnen liv.

De frågor vi använt oss av i vår undersökning kan vi i efterhand anse att vi kunnat formulera på annat sätt för att tydligare kunna urskilja en förändring hos barnen. De frågor vi använt oss av vid de "stillasittande" frågorna ser vi nu vara mer riktade till att få barnen att se in i sig själva och därför är svåra att utläsa ett resultat av. Tanken med frågorna var mer att få barnen att tänka efter gällande de olika situationerna för att bättre kunna relatera till det som skedde i boken, *Bettys spegel*. I efterhand kan vi se att dessa frågor var mer för att barnen skulle få fördjupad insikt än för vårans och vår undersökning. Vi kan nu se att vi skulle ha utformat våra värderingsfrågor så att man lättare kan se ett resultat och använt oss mer av dessa så kallade insiktsfrågor i de boksamtal vi hade med barnen, inte i värderingsfrågorna.

6.2 Metoddiskussion

Forskningsperspektiv

Vi har tagit upp aktionsforskning som en del av detta arbete. Detta för att vi har försökt att sätta ett ord på vad vi har gjort och det som vi vill redovisa i detta arbete. Aktionsforskning är ett brett begrepp med stor innebörd men vi menar på att de fyra kännetecken som Denscombe (2000) tar upp som kännetecken för aktionsforskning stämmer in på det arbete vi utfört. Detta genom den *praktiska inriktningen* (Denscombe 2000), detta som vi arbetat kring är inget problem eller en fråga som inte existerar utan detta är ett ämne som är välkänt i dagens samhälle och som man diskuterar kring. *Förändring* (Denscombe 2000), Vi har själva varit deltagare och observatörer under denna undersökning. Vi har deltagit och påverkat den förändring, det arbete som skett. *Cyklisk process* (Denscombe 2000), det resultat som vi har fått fram kommer att påverka det arbete som vi själva kommer att utföra i skolan. Även de lärare som deltagit i vår undersökning kommer att ta del av resultaten och på den vägen

påverkas deras synsätt. Sista kännetecknet som Denscombe (2000) tar upp är *Deltagande*, han menar att det är deltagandet som är den väsentliga delen i denna forskningsprocess och vi har deltagit i hela processen under detta arbetets gång genom att aktivt delta och hålla i värderingstillfällen, högläsning och boksamtal.

Material/medel för insamling och sammandrag

Vi valde att filma under vår undersökning och det anser vi bara ha positiva effekter för vår analys av undersökningen. Vi har kunnat analysera filmerna så objektivt som möjligt om och om igen. Under denna observation har vi också kunnat se hur vi själva som pedagoger agerat och hur det eventuellt kan ha påverkat barnen. Vi anser detta vara mycket utvecklande och lärorikt för oss som pedagoger. Det vi skulle vilja påvisa med vår observation är att en av oss arbetar med de aktuella barnen till vardags i deras ordinarie verksamhet och det kan vara lätt att ha förutfattade meningar. Samtidigt anser vi att det kan ha positiva effekter då situationer som uppstod vid undersökningen inte blev helt främmande för barnen. Då vi var två som genomförde denna undersökning, en som var väl bekant med barnen och en främmande, kan vi se att detta ändå ledde till bra diskussioner kring vad som händer och sker. Å ena sidan, att ha dessa erfarenheter/kunskaper om barnen till att inte ha det, den blandningen oss emellan anser vi ha givit oss en bredare och djupare möjlighet till analys av denna undersökning.

Det material i form av listor på A4-papper som vi använt oss av för att sammanställa våra observationer och sedan för att föra in dem i diagram och sexfältare skapades av oss själva efter många olika listor och alternativ som vi provade oss fram igenom för att komma fram till det som vi ansåg passade oss och vårt arbete bäst. Vi funderade mycket kring vad vi skulle använda oss av men kom fram till att för att arbeta efter våra frågeställningar var dessa stenciler de bästa vi kunde använda oss av. Det blev mycket papper till en början som vi kanske inte skulle ha behövt om vi hade utarbetat dessa listor innan undersökningen men vi ansåg att det var svårt att skapa dessa innan eftersom att vi inte visste vad vi skulle få se på filmen när vi observerade och analyserade. Att vi valde att använda oss av diagram och sexfältare är en följd av att vi ville synliggöra de resultat vi fått fram på bästa möjliga sätt. Det påverkades även av att en av oss som skriver detta arbete har genom tidigare studier i ekonomi arbetat mycket med diagram m.m. Vi testade för att se om vi tyckte att det blev bra, och blev nöjda med det resulterade i våra diagram och sexfältare.

Värdering av genomförande

Tack vara ett bra förarbete genom testfilmning, diskussion och välrepeterade frågor av de medel vi skulle använda oss av vid första värderingstillfället resulterade det i en säker hållning från vår sida som skulle genomföra detta. Den första delen i momentet av de stillasittande frågorna avhandlades utan problem, detta dels för att denna övning var något som barnen även tidigare fått utföra vid andra tillfällen i klassrummet. Barnens svar var lätta att utläsa och sedan analysera vid senare observation. Sedan när det var dags för rörelsefrågorna förklarade vi hur det gick till och för att se att barnen förstått startade vi även här med testfrågor och barnen började förflytta sig. I denna övning blundade inte barnen vilket kan påverka deras ställningstagande. Detta genom att ställa sig där kompiserna ställer sig istället för där man själv tycker att man kan stå. En sådan påverkan märkte vi bland speciellt pojkarna, detta genom en kommentar från en pojke som fick flera andra att ställa sig där han stod. Vi valde slumpvis ut barn från de olika ställningstagandena för att få veta varför de ställt sig där. Av några barn fick man kommentarer som ”jag tycker som ...(Namn)” och ibland fick man svar att ”jag tycker detta...” Det blev lite rörigt under denna övning och barnen blev lite okoncentrerade mot slutet.

Då vi arbetade på liknande sätt med boksamtalen från gång till gång märktes det på barnen att de visste vad de hade att förvänta sig. De kunde då mer och mer slappna av och lyssna och

fundera över bokens innehåll mer än att fundera över vad vi gjorde där eller vad kompiserna bredvid hade för sig. Vi skiftade med att läsa och observera och anser att det bara har haft en positiv verkan eftersom att man som person ser olika saker och att då båda fick möjlighet att delta och observera ökade våran förmåga att sedan analysera det som skett. Barnen diskuterade och relaterade till boken och vi deltog med lite frågor som kunde få igång dem samtidigt som de själva ifrågasatte och själva startade diskussioner kring det som skett i boken.

Även inför värderingstillfälle två hade vi förberett och var pålästa och hade testat det material som vi skulle använda oss av. Detta underlättade vårt arbete. Att vi redan genomfört dessa övningar en gång tidigare med barnen märktes även på dem. De var mycket säkrare i deras tillvägagångssätt, de tvekade inte mycket. Även under denna övning på rörelsemomentet kunde man se en påverkan från en pojke på några andra. Det var en liten kommentar här, och klart markerande med kroppsspråket där.

Vårt syfte med detta arbete var inte att fokusera på hur bl.a. genus eller gruppsykologin kan ha påverkat barnen i deras ställningstagande. Vi är självklart medvetna om dessa olika infallsvinklar och hur barnen kan ha påverkats av dessa men vi valde att koncentrera oss på sagan som verktyg i värdegrundsarbete. Därför har ingen djupare analys gjorts på de andra områdena. Detta eftersom att det inte låg i vårt syfte och det skulle även ha lett till att detta blev ett enormt arbete och vi var tvungna att begränsa oss.

6.3 Nya frågor

Det skulle vara intressant att jobba vidare med värdegrunden och dess innebörd på olika sätt. Tid är av stor betydelse därför ser vi gärna ett forskningsprojekt liknande vårt men där man har mer tid avsatt. Som vi sagt tidigare så är värdegrunden något som vi anser kräver tid för eleverna att bearbeta då det mognar in hos varje individ. Vad som skulle kunna vara intressant som fortsatt forskning skulle vara om man gjorde t.ex. två arbeten till med samma insamlade material som vi använt oss av i detta arbete, men med nya infallsvinklar. Detta genom att observera och analysera materialet med infallsvinkeln gällande genus eller gällande grupp psykologin.

Referenser

Litteratur:

Asplund, A-S. & Berglund, C. (2006) *Värdegrund & etik genom sagomöten i förskoleklass*. Luleå: Luleå Tekniska universitet

Aava, K. & Olsson, A. (2003) *Med vänskap i sagans värld. Att nyttja sagan för att stärka vänskapsaspekten i värdegrunden samt för en ökad fantasi och kreativitet*. Luleå: Luleå Tekniska universitet

Bergem, T (2000) *Läraren i etikens motljus*. Lund: studentlitteratur

Chambers, A. (1993) *Böcker inom oss om boksamtal*. Stockholm: Rabén & Sjögren bokförlag

Collste, G (1996) *Inledning till etiken*. Lund: Studentlitteratur

Denscombe, M. (2000) *Forskningshandboken – För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Dominkovic, K. Eriksson, Y. & Fellenius, K. (2006) *Läsa högt för barn*. Lund: Studentlitteratur

Edman, Kersén, L. (2002) *Barn- och ungdomsböcker genom tiderna*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Ekelund, G (2007) *Om barn och böcker*. Borås: Sjuhäradsbygdens tryckeri AB

Johansson, E Johansson, B (2003) *Etiska möten i skola*. Stockholm: Liber AB

Johansson, E (2001) *Små barns etik*. Stockholm: Liber AB

Kåreland, L (1994) *Möte med barnboken*. Stockholm: Natur och kultur

Lindell, B. & Hartikainen, V. (2001) *Vart går gränsen?- Värdegrunden i praktiken*. Uppsala: fortbildning AB förlag

Mårtensson, P. & Nilsson, I. (2006) *”för att vi ska lugna ner oss” - en studie om vad skönlitteraturen används till i undervisningen i de tidiga skolåren*. Malmö: Malmö Högskola

Olsson, C (1998) *Mobbing och våld i verkligheten*. Partille: Warne förlag

Orlenius, K (2001) *Värdegrunden – finns den?* Stockholm: Runa förlag

Pramling, I. & Asplund Carlsson, M. Klerfelt, A. (1993) *Lära av sagan*. Lund: Studentlitteratur

Skolverket, Lpo 94, Lpfö 98 2007-03-12

Länkadress: <http://www.skolverket.se/skolfs?id=258>

Thorsèn, H, Olivestam, C-E (1991) *Etik i skolan*. Arlöv: Almqvist & Wiksell förlag AB

Vetenskapsrådet. (1990). *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. www.vr.se

Hämtningsdatum 2007-04-17

Wilke, C (2000) *Bettys spegel*. Falun: AB bokförlaget lilla e

Wilke, C (2000) *Handledning med diskussionsfrågor till böckerna, Bettys spegel, Betty och Robban, Betty och skuggorna*. Falun: AB bokförlaget lilla e

Zackari, G. & Modigh, F. (2002) - *Värdegrundsboken, ett samtal för demokrati i skolan*-
Utbildningsdepartementets värdegrundsprojekt; AB Danagårds Grafiska, Ödeshög 2002

Bilaga 1, Missivbrev till föräldrar

Hej föräldrar!

Vi är två lärarstudenter vid Mälardalens Högskola som under vårterminen ska göra vårt examensarbete på Sandbäcksskolan och i ert barns klass. Jag, Caroline, arbetar just nu i denna klass och vi har därför valt att genomföra vår undersökning här. Min klasskamrat Jenny är även hon snart färdigutbildad pedagog. Vårt examensarbete handlar om sagan som pedagogiskt verktyg med vänskap som tema. Vi ska vid några lektionstillfällen genomföra värderingsövningar och diskussioner med barnen. Vi har tänkt att filma när vi genomför värderingsövningarna, som kommer att ske vid två tillfällen den 4 april respektive 27 april. Detta för att vi sedan ska kunna analysera barnens ställningstagande. Denna film är enbart för vårt bruk och den kommer inte att visas för någon annan än oss två. Ni har rätt att ångra ert beslut och avbryta när ni vill, ta då bara kontakt med någon av oss på nedanstående telefonnummer.

Vår handledare vid Mälardalens Högskola, Institutionen för samhälls- och beteendevetenskap, heter Laila Niklasson och kan nås på följande mailadress: laila.niklasson@mdh.se

Examensarbetet kommer att lämnas in på Institutionen för samhälls- och beteendevetenskap i Eskilstuna.

Vi ber här om ett godkännande när det gäller filmningen av ert barn vid ovanstående tillfällen.

Vid frågor kontakta oss gärna!

Vänliga hälsningar

Jenny Andersson & Caroline Arana

Telnr: xxx / xxx

Barnets namn: _____

Ja, jag godkänner att mitt barn får vara med på film.

Nej, jag godkänner inte att mitt barn är med på film.

Bilaga 2, Diskussionsfrågor till boken Bettys spegel

1. Jag undrar hur ni tror det kom sig att Betty hamnade utanför/blev retad?
2. Hur tror ni det kommer sig att det är just Elisabeth som är dum mot Betty?
3. På vilket sätt var hon elak mot Betty?
4. Vem var Malin? Vad gjorde Malin då Elisabeth var dum?
5. Betty blev mycket retad, hur märks det på henne?
6. Det är ingen vuxen som hjälper Betty, hur kommer det sig tror ni?
7. Bettys pappa förstår tillslut att hur Betty har det och ringer till fröken. Fröken ringer till Elisabeths mamma och pappa som pratar med Elisabeth. Efter det blir Elisabeth ännu värre/elakare mot Betty. Varför då tror ni?
8. Hur kan man hjälpa Betty. Hur skulle ni hjälpa om det var er kompis som blev retad?
9. Hur tror ni det kommer sig att Betty vill klä ut sig till den person som Elisabeth är mest rädd för?
10. Tycker ni att Betty skulle ha gett igen mot Elisabeth?

Bilaga 3, Värderingsfrågor

Uppvärmningsfrågor

Tycker du om godis?

Tycker du om att städa ditt rum?

Värderingsfrågor Stillasittande

Var du nervös när du började skolan?

Tycker du det är lätt att få kompisar?

Har du någon gång varit elak?

Har någon varit elak mot dig någon gång?

Skulle det vara bra om alla människor såg likadana ut?

Uppvärmningsfrågor

Tycker du om godis?

Tycker du om att städa ditt rum?

Värderingsfrågor Rörelse

Om du ser att någon blir retad, brukar du säga till då eller tittar du på?

Säga till/Titta på

Om du och din kompis är ute på rast och din kompis retar någon. Vad skulle du göra då?

Ingenting /säga till

Om du blir retad, hur känns det för dig då?

GLAD/SOM VANLIGT/LEDSEN

Förklaring värderingsfrågor:

”stillasittande” frågor

Under denna övning sitter alla barnen vid sina bänkar. Alla barnen ska blunda genom övningen. Vi ställer en fråga och om de håller med i påståendet så räcker de upp en hand om de inte håller med så ska de sitta still som vanligt.

”Rörelse” frågor

Alla barn ska här ställa sig på en speciell plats beroende på ställningstagande. Om de är osäkra får de stå mittemellan.

Bilaga 4, Grundfrågor enligt Chambers (1993)

Jag undrar....

- Var det något du gillade med boken?
- Var det något du ogillade?
- Var det något du inte förstod eller tyckte var svårt?
- Vilken av personerna i boken blev du mest intresserad av?

Vi använde dessa frågor till grund för vårt avslutande samtal kring boken. Vi ställde många följdfrågor som vi inte hade förutbestämt och därför inte är nedskrivna.